

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 20 (392) 22 – 28.05.2015 р.

Гіа Канчелі
про
музику
і війну

Яким шляхом має піти
пенсійна реформа

Сповідь сепаратиста

Хто визначатиме ціни
на нафту в майбутньому

ЗАТ
«УКРАЇНСЬКА
ДЕРЖАВА»

ВЕЛИКИЙ КАПІТАЛ І МАЛЕНЬКІ УКРАЇНЦІ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

ЄДИНИЙ ТАРИФ
на дзвінки та СМС
в Україну

Діє у > **190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі Skype та Viber на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com VISA MasterCard IBOX ПриватБанк

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSim.ua

U.T.T. & C.S.C.

Тарифи діють на 02.02.2015. Додаток на дзвінки: 11.00.1896
482.0102001 та 11.03.1896 на 4.12.2003 вартість 11.00.1896

НА ЧАСІ

Сигнал утоми

Де межа кредитів довіри Заходу до української влади

4

Едвард Лукас про нерозуміння колоніальної політики Москви ліволіберальними інтелектуалами

7

Пенсійна реформа: спроба № 3

Віталій Мельничук про світовий досвід і українські реалії пенсійного забезпечення

8

Потенціал у потенціалі

Чого бракує для плідної економічної співпраці України та Франції

12

ТЕМА НОМЕРА

Геркулес і стайні

У чому головний виклик для президента

14

Коли ж прийдуть нові українці?

Ігор Лосев про «малоукраїнську еліту»

16

Вийти із замкненого кола

У чому необхідність перезаснування держави

18

Юрій Макаров

про цінності «нової шляхти»

22

Михайло Басараб про пріоритет антикорупційної боротьби

23

Громадянське суспільство проти касти акціонерів

Які реформи зламають хребет ЗАТ «Держава Україна»

24

Ірина Бекешкіна:

«Українці почали долати патерналістський комплекс»

Відомий соціолог про відповідальність суспільства і його готовність до змін

28

СУСПІЛЬСТВО

«...Я ніколи маму не побачу». Листи через лінію фронту

Про що пише бойовик «ДНР» своїм українським друзям

30

Внутрішні неповерненці: Крим

Як адаптуються переселенці з окупованого півострова. Матеріали наукового дослідження

32

СВІТ

Даце Мелбарде:

«Одна із цілей російської пропаганди – послабити відчуття патріотизму»

Міністр культури Латвії про інтеграцію «соотечественників» та різну історичну пам'ять

34

Небезпека чи подразник?

Які причини й наслідки міжетнічних зіткнень у Македонії

36

Після ОПЕК

Що стримує зростання цін на нафту

38

СПАДОК

Випробовування топонімією

Чи достатньо відмовитися лише від радянських назв і пам'ятників

40

НАВИГАТОР

Гія Канчелі: «Для будь-якої музики багато важить її живучість»

Сучасний класик про симфонічні твори у ХХІ столітті й війну як безумство

44

Гіроакі Куромія:

«Конфлікт на Донбас принесли Росія»

Американський історик про свободу й терор як сучасні реалії українського Сходу

46

Програшний матч на полі супротивника

Чим Верховна Рада збентежила окупаційну адміністрацію Криму

48

Як «ДНР» «казаков» ловила

Чим закінчуються чвари між сепаратистами

49

Юрій Барабаш

про читання «ватних» сайтів

50

Тиждень

№ 20 (392) 22 – 28.05.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська, Анна Корбут,

Алла Лазарева, Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідчення суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 15-1136

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 20.05.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на ліцензування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе. Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua
The Ukrainian Week

Сигнал втоми

Автор:
Богдан Буткевич

Залишилося трохи більше ніж півроку до моменту, коли західний світ покладе нас у шухляду «Невдалі проекти», поставивши на течії «Україна» гриф «Сховати й забути». Хтось із його представників, як, наприклад, Канада чи Польща, зробить це із жалем, хтось, як Південна Європа чи Франція, – з полегшенням, але покладуть і забудуть усі разом. »

Майдан переміг уже майже півтора року тому, команда Яценюка в Кабміні – стільки само, Петро Порошенко при владі вже майже рік. Тобто жодних авансів більше не варто чекати, ними європейців іще Ющенко нагодував на десятиліття вперед – від нас чекають дій «на вчора». Ризкий саміт швидше за все стане холодним душем для української влади. Ритуали-камлання з вигуками «Європа повинна дати чіткий сигнал!» мають усі шанси нарешті увінчатися успіхом. Коли все триватиме так, як зараз, то він таки надійде – сигнал корабля, що назавжди відпливає від зачумленої гавані, яку покидають на поталу північним варварам. Не через підступність і цинізм, а просто тому що керівництво гавані нічого не зробило, щоб на той корабель потрапити. Благодійність – це прекрасно, але не в геополітиці.

Чому саме півроку? 1 січня 2016-го має почати діяти економічна частина асоціації з ЄС. А ще від того-таки першого дня нового року є шанс отримати омріяний безвізовий режим із європейськими країнами, який ми на 100% не здобудемо на Ризькому саміті. Ця зустріч узагалі стане з огляду на все дуже неприємною для українських керманів, що вже проглядається за дуже скромною піар-активністю і президента, і прем'єр-міністра в цій царині. Європейці настроєні спитати: «А де ж реформи?». І на будьякі спроби знову почати жалітися, обіцяти чи грати на камеру відповідатимуть: «Зранку реформи – ввечері гроші, ввечері реформи – зранку гроші». Крити українській владі нічим.

Це в нас можна робити красиву картинку, й чимало людей тобі повірять, бо просто ніколи не намагалися розібратися в тому, як реально функціонує державний механізм. Це тут можна сподіватися підфарбувати зігнилий паркан, видаючи це за капітальний ремонт будинку, навколо якого він стоїть. А західний світ дуже прагматичний і звик усе вираховувати в струнких колонках цифр, прізвищ, фактів тощо. Й ось із цим у панів Порошенка та Яценюка чимала проблема. Не ска-

жеш, що нічого не робиться. Але робиться надто повільно, нерішуче, «по верхах». Цілком очевидно, що змінювати все докорінно вони просто не можуть, бо не уявляють свого існування поза нинішньою системою. Хто не вірить – економічні показники в поміч.

Варто розуміти, що українське питання вже втомило європейців. Зі США ситуація трохи краща виключно через статус «гегемона світу», але й там наша країна давно не на перших шпальтах газет. Час революційного захвату і справедливого запалу від російської нахабності безповоротно минув: тепер від України очікують рутинної, буденної роботи – докорінного реформування самої себе. А саме його успішно саботує наша влада у відчайдушній спробі зберегти діючу систему олігополії. Думати, ніби західний світ цього не бачить, може тільки дуже наївна людина.

Європейці чітко демонструють, що їм набридла українська криза, й починають дедалі жор-

цього причини, домовитися з Москвою, зрозуміло, на вигідних йому умовах, а Київ просто поставлять перед фактом. Сумно, але в даний момент ми цілком заслуговуємо на таке ставлення, адже окрім красивих слів і декларацій щодня можна спостерігати вперте небажання проводити реальні зміни. Найрозумніший олігарх з усіх, які є в Україні, що наразі при владі, не хоче руйнувати єдину систему координат, у якій він і може існувати. Європейці все бачать і мотають на вус. Іще трохи – і вони повернуться до риторики «поважання російських інтересів», за яку до того ж щедро осипає грішми Кремль. Не важливо, що в самій РФ у нинішньому вигляді немає майбутнього – це вже будуть не наші проблеми.

Якщо хтось забув, то аналогічний процес стався в середині 2000-х, коли Україна бездарно профукала свій шанс швидко вестернізуватися, не скориставшись з усіх можливих авансів та перспектив, які тільки міг на той момент надати Захід. Чим це закінчилося, відомо: відмовою пустити нас у НАТО й приходом до влади проросійської команди Януковича. Власне, другого шансу після Вільнюського фортелю Януковича Україні особливо ніхто й не планував надавати – це самі українці в останній момент змінили хід історії і змусили Захід повернутися до них зі щирим подивом на обличчі. Мовляв, ну коли ви уже так хочете, тоді о'кей.

І тепер ЄС та США посилають Україні сигнал утоми від її небажання змінюватись і нарешті зробити свій вибір не на словах, а на ділі. Заходу не потрібні декларації – йому потрібні прагматичні дії, які в перспективі мають шанс зробити український проект прибутковим та вигідним. Якщо цих дій та перспективи не буде, Захід не те щоб остаточно відвернеться. Ні, він просто прирівняє Україну до омріяної в Кремлі «сірої буферної зони», остаточно закрийє всі розмови про «Нову Європу», «Балто-Чорноморську дугу» чи якісь там іще проєкти українських інтелектуалів. До нас збайдужують, як до колишньої коханки, від якої просто втомилися. ■

ЄС ТА США ПОСИЛАЮТЬ УКРАЇНІ СИГНАЛ УТОМИ ВІД ЇЇ НЕБАЖАННЯ ЗМІНЮВАТИСЬ І НАРЕШТІ ЗРОБИТИ СВІЙ ВИБІР НЕ НА СЛОВАХ, А НА ДІЛІ

сткіше тиснути на Банкову, вимагаючи вирішити цю проблему якомога швидше. Так, вони ніколи не визнають формально анексію Криму і швидше за все продовжать санкції проти Росії щонайменше до кінця року. Але зроблено це буде аж ніяк не через бажання підтримати Україну, а через абсолютно холодне й чітке розуміння того, що РФ перейшла всі межі і її треба поставити на належне їй місце сировинної колонії, дотиснути. Нічого особистого – тільки бізнес. І це проблеми виключно України, що її через недолугу політику потихеньку починають розглядати у відриві від власне війни на Донбасі та кримського питання.

Тобто щораз ближчим, на жаль, стає такий сценарій: західний світ, маючи різні для

Марксова утіха

Автор:
Едвард Лукас,
Велика Британія

Нещодавно в розмові з одним британським високопосадовцем я пожартував, мовляв, західний істеблішмент вважає, що Володимир Путін просто помилився у визначенні інтересів Росії, але зрештою отямиться й усвідомить, що західний шлях найкращий.

Сарказм зауваження мені здавався очевидним. Однак мій співрозмовник сумно кивнув і сказав, що справді так воно і є.

Останніх зі справжніх марксистів слід шукати на Заході. Ці люди не усвідомлюють, що вони послідовники німецького філософа XIX століття, якому бракувало клепки. Однак так само, як він, ставлять економіку понад усім, нехтуючи набагато важливішими речами. За їхньою логікою, реальна конфронтація із Заходом зашкодить економічним інтересам Кремля. Тож її не станеться. Адже гроші – це, зрештою, єдине, що справді має значення. Таким чином, неомарксистичні не усвідомлюють реальної загрози європейської кризи безпеки. На їхню думку, війна в Україні – незначна місцева проблемка, спричинена непорозумінням і прорахунками. Треба просто перетерпіти. Санкції та низькі ціни на нафту знеохотять Кремль до конфронтації. Тоді зможемо домовитися з Москвою, і все знову буде добре.

Мене потішила опублікована в The Guardian пафосна й не надто оптимістична стаття Сьюзен Річардс – відомої британської спеціалістки у справах Росії та редакторки сайту OpenDemocracy Russia – про враження авторки від нещодавньої подорожі до РФ. Режим «зациклився на ідеї повернення імперії», пише вона, і росіяни націлені не на маріонеткові війни та заморожені конфлікти, а на «масштабну війну проти Заходу».

Однак, як і багато західних коментаторів, Річардс гадає, що винні в цьому обидві сторони. «Наш тріумфалізм і нехтування фактами», – пише вона, – загострили давні страхи росіян, пов'язані з ізоляцією та комплексом жертви».

Але це не так. Річ у тому, що Захід не ставився до Росії як до ворога. Це вона поводить вороже, а

ми (поволі) прокидаємося. Колишні радянські сателіти цілком виправдано хвилювалися, що знову виявляться жертвами кремлівської загрози. Ми поставилися до їхніх занепокоєнь недостатньо серйозно (Річардс цілком виправдано закидає країнам Заходу, що ті даремно занедбали розвідку стосовно росіян по завершенні холодної війни). Але ми прийняли ці країни до НАТО й підписали дві зобов'язальні угоди з РФ, які остання тепер порушує.

Росія стоїть перед вибором: бути васалом Китаю чи союзником Заходу. Другу опцію вона мала ще від 1991 року, однак у цьому разі доведеться розпрощатися з імперським минулим, прийняти європейський порядок безпеки і припинити залякувати сусідів. Наразі Кремль не хоче цього й нато-

мість відволікає увагу громадськості від провалів клептократичного режиму, неспроможного модернізувати Росію, їдкою антизахідною пропагандою.

На думку Річардс, росіянам дошкуляє те, що Захід підтримує «етнократії» в Естонії та Латвії, які «піддають неабиякій дискримінації своїх громадян російського походження». Зі статті не зрозуміло, чи поділяє сама журналістка цю безглузду думку. Але інша ніс-

нітниця її авторства: «Київ справді колиска російського народу. І це важливо так само, як те, що засновниками США були вихідці з Великої Британії».

Якщо йти за цією логікою, американці мали б колонізувати Сполучене Королівство й організувати там масштабний геноцид, виморивши його жителів голодом. Ліві ліберали справедливо засуджують колишній імперіалізм країн Заходу. Та чомусь не можуть розглядати відносини Росії з її сусідами крізь ту саму постколоніальну призму. Подібно до імперіалістів із карикатур вони просто не здатні сприймати колишні колонії як справжні країни.

Річардс пише, що ми опинилися в «абсурдній і небезпечній» ситуації. Принаймні в цьому вона, поза сумнівом, не помиляється. ■

**ЛІВІ ЛІБЕРАЛИ
СПРАВЕДЛИВО
ЗАСУДЖУЮТЬ КОЛИШНІЙ
ІМПЕРІАЛІЗМ КРАЇН
ЗАХОДУ, АЛЕ НЕ МОЖУТЬ
РОЗГЛЯДАТИ ВІДНОСИНИ
РОСІЇ З ЇЇ СУСІДАМИ КРІЗЬ
ТУ САМУ
ПОСТКОЛОНІАЛЬНУ
ПРИЗМУ**

Пенсійна реформа: спроба № 3

Автор:
**Віталій
Мельничук**

Одним зі стовпів неефективної, корумпованої політичної та соціально-економічної моделі «старої України» є діюча система пенсійного забезпечення. Разюча невідповідність пенсійної системи (ПС) потребам часу, її несправедливість, неадекватність і водночас обтяжливість для громадян, бізнесу та суспільства зачіпають життя кожного українця, незалежно від того, чи конкретна людина усвідомлює цей факт.

ШЛЯХАМИ ОТТО ФОН БІСМАРКА

Фактично сьогодні Україна послугується пенсійною системою, основи якої були закладені у 1889 році в Німеччині канцлером Отто фон Бісмарком та скальковані радянським керівництвом у часи УРСР (у 1956 році в СРСР уперше було введено пенсію для робітників та службовців, а в 1964-му – для колгоспників). Ідеться про солі-

дарну ПС, коли в Пенсійний фонд на користь нинішніх пенсіонерів платять ті, хто працює, у надії, що в майбутньому на їхню користь платитимуть інші покоління.

Система непогано функціонувала, доки кількість працюючих була великою, а пенсіонерів – незначною. Та в 1980–1990-х роках ситуація в Україні кардинально змінилася: завершився демографічний перехід до сім'ї з 1–2 дітьми; зросли тривалість життя й кількість пенсіонерів; зменшилася чисельність працюючих. І хоча система давала збої, це не завдало їй «вдосконалення» вже в роки незалежності шляхом запровадження спеціальних пенсій для державних службовців, суддів, прокурорів, народних депутатів, митників, журналістів державних ЗМІ та ін.

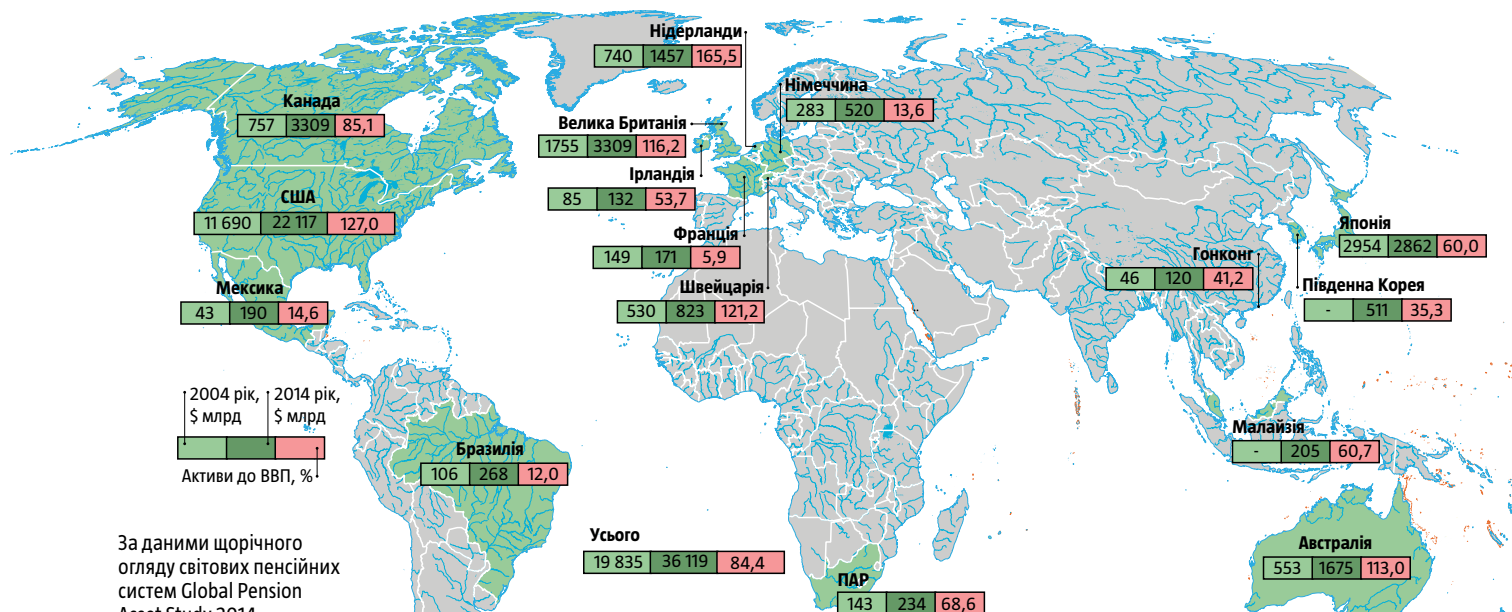
При тому, що пенсії для абсолютної більшості людей залишаються мізерними (середній розмір місячної пенсії сьогодні

становить 1590 грн і лише 3% отримують пенсії більші за 3500 грн), кошти, яких потребує її виплата в масштабі країни, величезні, а їх сума з року в рік зростає темпами, несумісними з можливостями економіки. У 2014-му частка пенсійних видатків сягала 16,4% ВВП (найвищий показник серед країн Європи), тоді як середня пенсія українця, навпаки, є найнижчою.

Попри те що пенсійний внесок в Україні є одним із найбільших у світі, Пенсійному фонду хронічно бракує власних грошей для виконання пенсійних зобов'язань, обсяг яких щороку зростає і на 2015-й становитиме 253 млрд грн. Перманентні дефіцити Пенсійного фонду покриваються трансфертами з бюджету, забираючи державні ресурси від фінансування сфер охорони здоров'я, культури, освіти, оборони, будівництва доріг (у 2015 році для цього передбачено більш ніж 81 млрд грн; порівняймо: для Міноборони фактично у воєнний час – 40,5 млрд).

Якщо не вжити кардинальних заходів, ситуація лише загострюватиметься, оскільки вже сьогодні на одну особу, яка сплачує внески, припадає 1 пенсіонер, а з часом буде 1,4 пенсіонера, що може призвести до ко-

Активи накопичувальних пенсійних систем країн світу у 2004–2014-му, на кінець року

За даними щорічного огляду світових пенсійних систем Global Pension Asset Study 2014, підготовленого The Towers Watson

лапсу пенсійної системи, не залишаючи жодних шансів на забезпечену старість тим, хто сьогодні працює, особливо молоді.

ЩО РОБИЛА ЄВРОПА

Криза солідарних пенсійних систем у країнах Європи розпочалася в 1970-х роках і стала очевидною на початку 1980-х. Головними її ознаками були величезне зростання витрат на виплату пенсій, які не можна було профінансувати за рахунок підвищення пенсійного податку, збільшення навантаження пенсіонерів на працююче населення (в країнах ОЕСР 1950-го 350 працівників забезпечували 100 пенсіонерів, а 1990-го їх залишилося 250 на 100).

Виникла потреба в активному субсидюванні пенсійної системи трансфертами з державного бюджету, що забирало кошти з інших галузей і гальмувало економічний розвиток країн. Солідарні державні пенсійні системи стали джерелом політичних конфліктів та популістських обіцянок. Коло замикалось і звужувалося. Занепад, а з ним і крах традиційної ПС стали неминучими.

У цій ситуації уряди вживали і вживають таких заходів, як: підвищення пенсійного віку (Німеччина, Греція, Італія, Португалія, Велика Британія та ін.); збільшення мінімального стажу для повної пенсії (Німеччина, Греція, Італія); жорсткіші умови для раннього виходу на пенсію (Франція, Німеччина); жорсткіша індексація пенсії, в результаті чого коефіцієнт заміщення середньої зарплати середньою пенсією зменшився (Австрія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Італія, Нідерланди); зменшення періоду, протягом якого довший термін стажу передбачав збільшення бази майбутніх пенсійних виплат (Австрія, Фінляндія, Франція, Італія, Нідерланди, Португалія, Велика Британія); скорочення пенсійних привілеїв держслужбовцям (Фінляндія, Греція, Італія, Португалія).

Як пам'ятаємо, аналогічні заходи в 2010–2012 роках застосовувалися і в Україні («пенсійна реформа» Сергія Тігіпка).

Та хоч як нібито дивно це звучить, згадані вище параме-

тричні заходи мають дуже мало спільного з пенсійною реформою. Вони лише тимчасово полегшують ситуацію, але не вирішують проблеми по суті.

Головна ж проблема в самій системі, що загнала себе в глухий кут і з цього кута «хапає за ноги живих». Перманентне підвищення пенсійних витрат було зумовлене політико-економічною логікою пенсійної системи, створеною наприкінці XIX – на початку XX століття в умовах активного розвитку індустріального суспільства й тодішньої пірамідальної демографічної його структури.

Але ці витрати стало неможливо профінансувати за рахунок підвищення ставок пенсійного збору, що сягнула свого максимуму, як і рівень підтримуючих трансфертів із боку державного бюджету. І в цьому глибинна суперечність «бісмарківської» солідарної традиційної пенсійної системи, фундаментальна проблема стійкості такого соціального інституту, як пенсійна система.

ПОШУК ВИХОДУ З ПЕНСІЙНОГО КУТА

Пошук виходу з глухого пенсійного кута мав своїм наслідком глибокі реформи пенсійних систем у країнах Європи та світу, першими з яких були Чилі (1980) та Швейцарія (1982).

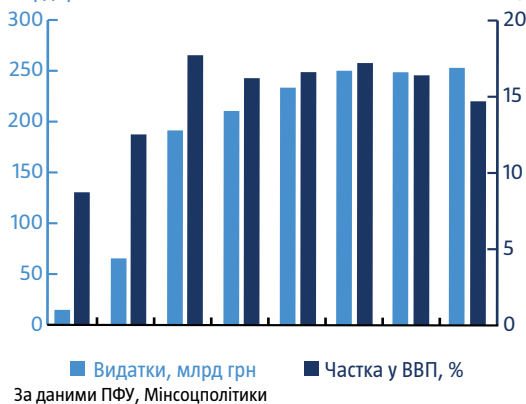
Стало зрозуміло, що шляхом виходу із замкненого кола є запровадження накопичувальних пенсійних систем (НС) на базі індивідуальних пенсійних рахунків громадян, кардинальне зменшення, а то й ліквідація в пенсійному забезпеченні перерозподільних елементів солідарної системи. Саме цей шлях, який уже пройшли чи ще проходять країни світу, і є пенсійною реформою.

Пенсійна реформа спрямована на радикальне посилення зв'язку між обсягом сплачених внесків до пенсійної системи та пенсійними правами людини. Вона обмежує роль державних солідарних, розподільчих систем і підвищує відповідальність самих працівників та роботодавців, заохочуючи приватні пенсійні заощадження. На зміну обтяжливим солідар-

Пенсійні видатки

Видатки Пенсійного фонду України у 2000–2015-му, млрд грн

Частка пенсійних витрат у ВВП України в 2000–2015-му, %

ним пенсійним системам приходили накопичувальні системи, що ставали до того ж головним джерелом національних інвестицій.

НОВА МОДЕЛЬ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Поворотним пунктом в історії розвитку пенсійного забезпечення у світі став 1994 рік, коли Світовий банк опублікував свій знаменитий звіт «Як уникнути кризи поважного віку: політика захисту людей поважного віку і сприяння економічному зростанню».

На основі узагальнення розвитку організованого пенсійного забезпечення з моменту

ШЛЯХОМ ВИХОДУ ІЗ ЗАМКНЕНОГО КОЛА Є ЗАПРОВАДЖЕННЯ НАКОПІЧУВАЛЬНИХ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ НА БАЗІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПЕНСІЙНИХ РАХУНКІВ ГРОМАДЯН

його виникнення та ходу пенсійних реформ у країнах світу в 1980–1994 роках було зроблено висновки, що питання **достойного пенсійного забезпечення громадян у межах традиційної солідарної пенсійної системи в принципі не може бути вирішене.**

Як справжню альтернативу було запропоновано нову модель пенсійної системи, побудованої, як зазначено у звіті, на трьох стовпах.

Перший – державна обов'язкова система соціальної безпеки громадян, що функціонує за рахунок загальнодержавних податків або зборів (забезпечує мінімальний рівень пенсій, персоніфікації пенсійних внесків немає). Власне, це реформований аналог солідарної системи.

Другий – система обов'язкових індивідуальних, персоніфікованих пенсійних накопичень працівників. Пенсійні внески в обов'язковому порядку сплачуються працівниками (чи роботодавцями на користь працівників), накопичуються на їхніх рахунках, інвестуються з метою збереження і примноження.

Третій – система добровільних приватних пенсійних накопичень. Пенсійні внески з використанням системи податкових та інших пільг добровільно сплачуються працівниками чи роботодавцями на користь працівників до недержавних пенсійних фондів, накопичуються на їхніх рахунках, інвестуються (в акції, облігації, нерухомість, депозити тощо) з метою збереження і примноження.

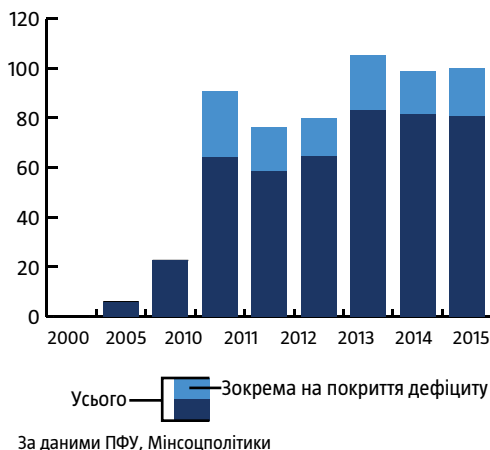
Зараз для розвинених країн світу характерні саме трирівневі ПС, де пенсіонери отримують не одну, а щонайменше три пенсії. Кожна країна, зрештою, вибудовує власну модель ПС. Більшість європейських держав знайшли розумний компроміс між солідарною та накопичувальною системами.

СВІТОВІ АКТИВИ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПС

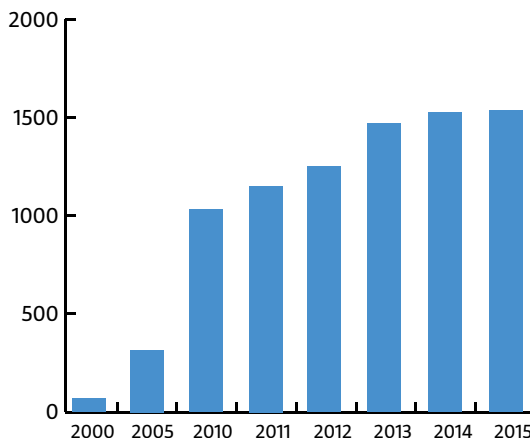
Пенсійна реформа, що знаменувала собою створення накопичувальних ПС та перехід до трирівневих моделей, розпочалася не так давно. Однак за досить короткий час розвиненим країнам вдалося не тільки вирішити питання достойного пенсійного забезпечення громадян, а й акумулювати величезні довгострокові інвестиційні ресурси, які активно працюють на економіку цих країн.

Світові пенсійні активи накопичувальних фондів 16 найбільших ринків світу за останні 10 років збільшились майже вдвоє і на кінець 2014-го склали \$36,2 трлн. Така гігантська цифра відповідає 83% сукуп-

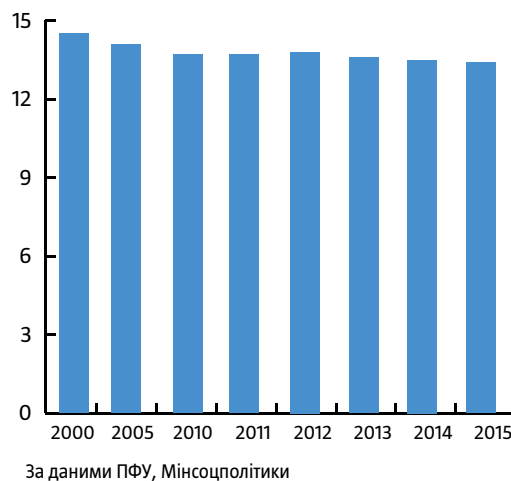
Бюджетна дотація Пенсійному фонду України на виплату пенсій та покриття дефіциту в 2000–2015-му, млрд грн

Середній розмір пенсії за віком в Україні у 2000–2015-му, на початок року, грн на місяць

Кількість пенсіонерів в Україні у 2000–2015-му, на початок року, млн осіб

ного ВВП цих країн. Пальма першості належить США: на кінець 2014 року обсяг пенсійних активів у Сполучених Штатах становив \$22 трлн. До п'ятірки лідерів також входять Велика Британія (\$3,31 трлн), Японія (\$2,86 трлн), Австралія (\$1,68 трлн), Канада (\$1,53 трлн). У п'яти країнах обсяги пенсійних активів перевищують валовий внутрішній продукт. Так, у Нідерландах співвідношення пенсійних активів і ВВП наприкінці 2014 року виявилось найбільшим і становило 165,5%. У США воно дорівнювало 127%, у Швейцарії – 121,2%, у Великій Британії – 116,2%, в Австралії – 113%.

Сьогодні пенсійні активи є не тільки реальним приватним багатством громадян країн, які провели пенсійні реформи, й головним джерелом їхньої достойної пенсії та забезпеченої старості, а й ключовим джерелом національних інвестицій та тією «фінансовою подушкою», що тримає економіку у кризовий час.

УКРАЇНА: ЩО РОБИЛИ МИ

Перша офіційна згадка про пенсійну реформу в Україні датована Указом президента від 13 квітня 1998 року «Про основні напрямки реформування пенсійного забезпечення в Україні». Саме там уперше було визнано, що в межах монополії державної солідарної системи вирішити питання достойного пенсійного забезпечення громадян неможливо, й поставлено завдання переходу до трирівневої ПС.

Формальне запровадження в Україні за досвідом інших країн трирівневої пенсійної системи було здійснено у 2004 році, це був перший етап пенсійної реформи й великий крок уперед. Та з часом пенсійна реформа перетворилася на профанацію: зміни першого рівня звелися до підвищення пенсійного віку та закручування гайок. Другий рівень – загальнообов'язкову накопичувальну систему – планувалося ввести ще в 2007 році, потім у 2009-му, в 2011-му, але так і не введено понині. Третій рівень без підтримки держави

та відсутності другого рівня розвивався дуже повільно.

Як і в інших сферах суспільного життя, в пенсійному забезпеченні були зволікання та саботаж запровадження нових підходів, тому за час другого етапу «реформи» у 2004–2014 роках пенсійна ситуація лише погіршилася.

НЕ ВТРАТИТИ ШАНСУ

Наприкінці квітня уряд вніс на розгляд парламенту проект закону, прийняттям якого має бути запроваджено обов'язкову накопичувальну пенсійну систему (другий рівень) та єдині для всіх громадян принципи нарахування пенсій. Найближчим часом проект буде розглянутий парламентом. Це третя спроба кардинально змінити українську ПС, спробуємо оцінити її.

Як стверджують автори, метою проекту є «створення справедливої системи пенсійного забезпечення шляхом переходу на єдиний принцип нарахування пенсій». Для цього передбачається скасування спеціальних пенсій державним службовцям, працівникам органів місцевого самоврядування, податківцям, митникам, прокурорам, суддям, науковим і науково-технічним працівникам та іншим категоріям. Тепер їхні пенсії будуть призначатися на загальних підставах за нормами єдиного закону, що, власне, й мало б бути зроблено. Одночасно для цих та деяких інших категорій працівників передбачається запровадити накопичувальні професійні пенсійні програми, які з 1 січня 2016 року започаткують перший етап введення НС.

У законопроекті пропонується також звільнити солідарну систему від невластивих для неї виплат шляхом перекладення на державний бюджет фінансування доплат до мінімального розміру пенсій, дострокових пенсій за віком за вислугу років, доплат, зумовлених існуванням пільгових пенсій тим, кому вони вже нараховані. Такий крок бачиться правильним з огляду на те, що ці витрати мають не «пенсійний», а «бюджетний» характер. Розмови з цього приводу велися щонайменше 10 років, і от нарешті бачимо дії.

Головне положення проекту – запровадження із 1 січня 2017 року другого рівня – обов'язкової накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Його учасниками будуть особи віком до 35 років. Водночас надається право людям віком до 55 ро-

ків на добровільну участь у накопичувальній системі.

Участь у НС активних працюючих українських громадян збільшує їхню зацікавленість у створенні особистих пенсійних накопичень, які є їхньою власністю із правом успадкування, створює додаткову мотивацію до офіційного працевлаштування та легалізації доходів. Запровадження накопичувальної системи може стати одним із ключових заходів, який здатен не тільки посилити соціальний захист громадян, а й вивести країну на новий рівень економічного розвитку, оздоровити фінансову ситуацію, дати поштовх до економічного підйому. У країні з'являться внутрішні довгострокові інвестиційні ресурси, акумульовані НС, які можна розумно використати на розвиток економічної та соціальної інфраструктури, реального сектору економіки та виходу із кризи.

Запровадження другого рівня пенсійної системи об'єктивно підштовхне розвиток третього рівня – недержавного пенсійного забезпечення, добровільного створення власної пенсії, а також посилить інтерес громадян до інструментів фондового ринку, що дозволить переорієнтувати частину коштів зі споживчого ринку на фондовий, зв'яже надлишкову грошову масу, що перебуває в обігу, сприятиме подоланню інфляції та фінансовій стабільності.

Загалом запровадження НС матиме потужний мультиплікаційний вплив на соціально-економічну ситуацію в країні, бо є важливим фактором фінансової та соціальної стабільності, який формує умови суспільної єдності та громадянської злагоди між її учасниками, бізнесом і державою.

Саме так було в Польщі, де проведення пенсійної реформи та запровадження НС стали ключовими факторами економічного зростання, що дозволило полякам на відміну від нас безболісно пройти світову кризу 2008–2010 років, будувати сьогодні успішну економіку і країну.

Пенсійна реформа в країнах Європи і світу в 1980–1990-х роках кардинально вплинула на соціально-економічне життя їхніх громадян і загалом сильно змінила світ.

Україна сьогодні на самому початку цих змін.

Вікно можливостей відкрито.

Важливо сьогодні не втратити шанс, не поховати справу в розмовах та популізмі. ■

К Н И Г А Р Н Я

25–30 травня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

25 травня, 18:00 – презентація книжки «Теплі історії мрійника»

Святослава Ченія («Брайт Стар Паблішинг»).

26 травня, 18:30 – Володимир Єрмоленко презентує «Далекі близькі». Модерує Анатолій Дністровий (Видавництво Старого Лева).

27 травня, 18:00 – Віктор Неборак і його «Лексикон А. Г.» («Лілея-НВ»).

28 травня, 18:00 – презентація книжки Дмитра Павличка «Спогади. Том 1» («Ярославів Вал»).

29 травня, 18:00 – Андрій Кокотюха. «Вогняна зима». Презентація книжки (КСД).

Львів (просп. Свободи, 7):

25 травня, 18:00 – розмова «Між нами, жінками» за нагоди презентації книжки Анни Гавальди «Мені б хотілось, щоби хтось мене десь чекав» за участю перекладачки книжки Євгенії Кононенко та письменниці Галини Вдовиченко. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

26 травня, 16:00 – дискусія та поетичні читання «Заміновані слова: поезія у час революції та війни» за участю Галини Крук, Ірини Старової, Катерини Міхаліциної, Маріанни Кіянської, Мар'яни Савки, Остапа Сливинського й Анастасії Левкової. Модератор Олена Галета. У межах українсько-німецького семінару «Потенціал мистецтва й літератури у контексті політичної кризи: революція і війна в Україні». Спільно з ЛНУ імені Івана Франка та Гумбольдтським університетом Берліна.

27 травня, 18:00 – презентація книжки Євгена Магди «Гібридна війна: вижити і перемогти». Спільно з Львівським медіафорумом та видавництвом «Віват».

28 травня, 18:00 – «Коло книжки»: розмова з підлітками 14–16 років про твори Юстейна Грордера. Спільно з Центром дослідження літератури для дітей та юнацтва й організацією «Пласт».

29 травня, 18:00 – презентація поетичної збірки Мирослава Лаюка «Метрофобія». Спільно з Видавництвом Старого Лева.

30 травня, 18:00 – розмова з філософом Філіппом де Лара (Франція) на тему «Значення Майдану для європейців». Модератор Тарас Возняк. Спільно з часописом «Український тиждень».

Вінниця (вул. Соборна, 89):

29 травня, 18:00 – презентація Львівського жіночого літературного клубу.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

25 травня, 18:00 – відкриття фотовиставки Вікторії Мельничук.

27 травня, 18:00 – презентація книжок Євгенії Сенік.

28 травня, 18:00 – презентація поетичної збірки Мирослава Лаюка «Метрофобія».

29 травня, 18:00 – презентація книжки Святослава Ченія «Теплі історії мрійника».

30 травня, 18:30 – презентація книжки Василя Махна «Ровер».

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Потенціал у потенціалі

Прохолодне ставлення французів до перспективи кандидатства України в ЄС та НАТО пояснюється не в останню чергу кволою економічною співпрацею

Автор:
Алла
Лазарева,
Париж

«**П**резидент Олланд є державним керівником, з яким я найчастіше зустрічаюся, – похвалився Петро Порошенко українській громаді під час свого візиту до Парижа у квітні цього року. – Я сподіваюся, що, коли зона вільної торгівлі між ЄС та Україною стане до дії, українсько-французькі взаємини вийдуть на новий рівень».

Сподівання, сподівання... На всіх без винятку двосторонніх заходах чуємо, наскільки потужним є потенціал відносин двох держав. Існують перспективи успішної співпраці в агропромисловому комплексі, енергетиці, медицині, легкій промисловості... Попри те, Франція залишається восьмим іноземним інвестором України із трьома сотнями спільних підприємств. Цей ресурс перебиває аж 3,4% загального іноземного інвестиційного обсягу – \$1648 млн, укладених у вітчизняну економіку.

«Поки найбільші французькі фірми не прийдуть працювати в Україні так, як вони давно працюють у Росії, Париж не стане рвати за Київ сорочку на грудях, – каже Бернар, колишній французький банкір, який трудився в нашій країні в буремні 1990-ті. – Треба, щоб у французів з'явилася мотивація захищати в Україні власні гроші. Поки що її немає».

Якщо погодитися з метафорою «економіка – кров політики», малокрів'я двосторонніх відносин стає хронічним. Ми обурюємося безцеремонністю підприємницького проросійського лобі у Франції, і відхід від стандартів демократії, зокрема в питаннях санкцій проти Росії або поставок кораблів *Mistral*, на правду вартий осуду. Але не забуваймо про інше. Усе має свої причини. Політичні еліти скрізь у світі виступають отією головою з українського прислів'я, якою крутить економічна шия. За 24 роки

незалежності Україні не вдалося серйозно залучити на свій ринок найбільші французькі фірми та фінансові структури, крім хіба що Bouygues, Alcatel, Gaz de France, ArcelorMittal та кількох банків. Так, є представництва, системний аналіз ринку, конкретні проекти в тій-таки фармації, інформатиці, сфері послуг. Але масштаби скромні. Чому?

«Корупція в Україні завжди була лихом, не меншим за територіальні претензії РФ, – вважає колишній економічний радник посольства Франції в Києві, що не побажав бути названий. – Французькі фірми підлашналися під російську тінюву вертикаль, а от із багатовекторною українською анархією їм важче. За часів Януковича відвертий рекет набув небаченого розмаху. Близькі до колишнього президента особи не соромилися не повертати мільйонних кредитів у євро, нахабно повідомляючи у відписках: на жаль, бізнес-центр, закладений у заставу під кредит, про який ведемо мову, був раніше вже заставлений під інший кредит, і ми віддали його, щоб погасити іншу заборгованість... Судові розгляди не приносили нічого, крім нових витрат і розчарувань. Отже, інвестори почали масово тікати з України або різко скорочувати обсяги співпраці».

За інформацією українського посольства у Франції, протягом перших дев'яти місяців 2014 року комерційний обмін між двома країнами зменшився на 21,8%. Так, Майдан, війна, непевність... Але й брак реформ, на який сподівалися не лише українці, а й зарубіжні ділові партнери. «Показово, що закон про прозорість власності на медіа був нещодавно заблокований у Верховній Раді, – зазначив у розмові з *Тижнем* підприємець, присутній разом з Арсенієм Яценюком на зустрічі з керівництвом французького бізнесу MEDEF. – Це означає, що й у

новому парламенті, де проєвропейські сили мають очевидну більшість, олігархи, попри те, зберігають за собою небезпечно сильний вплив. Адже це вони не бажають демонструвати, які саме медіа-ресурси використовують для втілення власних економічних та політичних інтересів».

Той-таки співрозмовник наголосив, що в західного бізнесу викликає тривогу принцип призову до нашої армії. «Ми боїмося інвестувати в перспективних ук-

раїнських працівників, яких винаймаємо, бо завтра їх можуть забрати до війська, а післязавтра вбити, – пожалівся бізнесмен. – На всі розмови про можливість відстрочок для тих, хто має стратегічні посади, вітчизняні очільники реагують нервово, щоб не сказати більше. Я їх розумію: у пільговий режим відразу впишуться зовсім не стратегічні діточки-мажори. Але прошу розуміти й нас. Україна не єдиний ринок у Європі, де можна спробувати вигідно інвестувати гроші».

Енергетика, сільське господарство, інфраструктура, туризм, транспорт, медицина, автомобілі, банківська діяльність, споживання, довкілля... В усіх цих напрямках співпраця існує, але переважно в доволі скромних обсягах. Україна експортує до Франції ріпакову олію та сільськогосподарські відходи, тваринні жири й спецодяг. Закуповує продукти хі-

мічної промисловості, ліки, одяг, парфуми, харчі... Багато перспективних ідей померло в зародку, бо не знайшлося чистих рук та політичної волі для їх утілення.

У помаранчеві роки Київ провалив два перспективні проекти в царині енергетики, які могли б забезпечити країні зовсім інші позиції в діалозі з Євросоюзом. Ідеться про невдалу спробу здати в оренду Gaz de France величезні газосховища на території Львівської області. Тодішній голова Нафтогазу Олексій Івченко вже був публічно пообіцяв у 2005 році близький контракт, але... Не склалося, й Україна втратила шанс отримати в особі французів не лише клієнтів та партнерів, а й союзників у протистоянні з Росією в питаннях блакитного палива.

Другий проект стосувався експлуатації українських уранових родовищ. Переговори з AREVA про те, щоб разом видобу-

вати й обробляти уран та спільно продавати його як компонент палива для АЕС на ринки третіх країн, тривали кілька років і закінчилися нічим. Сподівання на життєво необхідну диверсифікацію енергетичних джерел випарувалися до кращих часів. Водночас залежність від російського газу є однією із причин, що заважають нашим політикам назвати

БАГАТО ПЕРСПЕКТИВНИХ ІДЕЙ ПОМЕРЛО В ЗАРОДКУ, БО НЕ ЗНАЙШЛОСЯ ЧИСТИХ РУК ТА ПОЛІТИЧНОЇ ВОЛІ ДЛЯ ЇХ УТІЛЕННЯ

війну війною. Французькі джерела **Тижня** кажуть, що відновити переговори стосовно можливої співпраці у видобутку урану можливо. Була б політична воля... Чи знайдеться?

Контекст досить сприятливий уже бодай через те, що Яценюк, відвідавши Париж тиждень тому, справив цілком пристойне враження на тамтешню бізнесову аудиторію. «У нього дуже добра англійська, чітке розуміння економічних процесів, ясна та логічна мова, – поділився враженнями цитований вище підприємець. – Він просто зобов'язаний вивести двосторонні відносини на вищий рівень, бо ситуація, попри війну, відкриває нові можливості. Росія з різних причин замикається в собі, й Україна, якби доклала зусиль, могла б цілком перетягти на свої землі частину інвесторів, яким дедалі важче працювати в РФ». У січні, зрештою, побачить світ зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. Це нові виклики, відповіді на які, схоже, ще не знайдені.

«Якщо українські олігархи об'єднуються проти нас, нам буде дуже важко», – зізнався Яценюк економічним експертам, із якими побачився в Парижі. Петро Порошенко у дворику української церкви пообіцяв, що боротьба з олігархами буде його пріоритетом у найближчі місяці. Часу зовсім обмаль. Побачимо, і дуже швидко, наскільки слово керівництва України збігається з дією. Якщо старі схеми в економіці справді буде зламано, інвестиції прийдуть не лише з Франції. Потенціал українського ринку великий. ■

Із Франсуа Олландом Петро Порошенко бачиться дуже часто, однак це не прискорює економічної співпраці між Україною та Францією

ФОТО: УНАН

ЗАТ
«УКРАЇНЬКА
ДЕРЖАВА»

ВЕЛИКИЙ КАПІТАЛ І МАЛЕНЬКІ УКРАЇНЦІ

Геркулес і стайні

Автор:
Юлія Олійник

Українці традиційно не люблять владу. Бо вона здавна була їм чужою – адміністрацією далекої метрополії, до якої долучалися аборигени-компрадори й таке колоритне українське явище, як малороси.

Будьмо відверті: Петро Порошенко далі не найгірший президент із тих, що ми мали, можливо, навіть найкращий. Оптиміст сказав би: могло бути гірше.

Проте навіть добре поінформований оптиміст не знає відповіді на запитання: чому в нас нічого не міняється? Чому влада боїться ламати стару матрицю? Чому ніхто не покараний за вбивства, зради і грабунки?

Щоб зрозуміти, які відповіді можемо одержати від влади і чи можемо взагалі, мусимо визнати очевидне: так, ми були колонією і маємо хронічну проблему з якістю еліти. Адже та, що з'явилася від 1991 року, спочатку була просто уламком колоніальної адміністрації, а згодом її швидко замінила собою новопостала компрадорська буржуазія. В умовах слабкої постколоніальної держави компрадорський бізнес здобув величезні статки й дивився на державу як на дійну корову. У кріслі «царя в провінції» відтоді побували колишній червоний директор Кучма, колишній банкір, схильний до етнографізму, Ющенко і ставленик від компрадорів Сходу Янукович.

У 2014 році Янукович утік, а що лишилися? Лишився фактичний колоніальний статус України. Тобто метрополія, яка сьогодні розраховує на економічний потенціал колонії, компрадорський великий бізнес, креольська свідомість і посттоталітарний страх змін. Великий бізнес виріс в Україні початку 90-х залежним і орієнтованим на метрополію, але, зрештою, яким ще буває компрадорський бізнес у відносинах колонія – метрополія? І для чого такому бізнесу українська держава? Цілком достатньо адміністрації у вигляді такого собі Закритого акціонерного товариства, де все вирішуватиме клуб «сильних і багатих», хоча формально-демократично акціонерами можна запи-

сати всіх громадян України й через телевізор транслювати їм потрібні меседжі. Патріотизм? Ну так для цього є малороси, які завжди готові освятити обряди вишиванкою чи козацькою піснею. Соціальні протести? Ну так для цього є ліві – молоді й активні ліваки, які красиво й епатажно випустять пару у свисток.

А ще є глобальний проект «Вільний ринок від Лісабона до Владивостока», який спокушає колосальними прибутками на територіях за Уралом. Десять там по дорозі загубитися не одна лише Україна, але природа бізнесу диктує своє. І ось уже Христия Фрилянд, колишня співробітниця бюро Financial Times у Москві й модератор круглих столів Пінчука у Давосі та зустрічей на Санкт-Петербурзькому економічному форумі, радіє у News Week із того, що питання національної ідентичності й мови в Україні не проблемне: оті президент Петро Порошенко і прем'єр-міністр Арсеній Яценюк є російськомовними і т. п. Ми правильно почули рупор великого міжнародного бізнесу: байдуже, якою буде Україна, хай би й російською, а найкраще, якщо неукраїнською? Тоді менше проблем із національними й державними інтересами, чи не

**ТІЛЬКИ СПРАВЖНІЙ
КАПІТАЛІЗМ Є
ПО-СПРАВЖНЬОМУ УСПІШНИЙ
ТА УКРАЇНОЦЕНТРИЧНИЙ**

так? Цікаво, що сказав би пані Фрилянд німецький Mittelstand, якби вона запропонували йому бути не німецьким, а безнаціональним? І що сказали б німці своїм російськомовним лідерам, якби такі в природі могли з'явитися?

От чого насправді боїться олігархічний бізнес – український, російський чи міжнародний, то це малого й середнього бізнесу. Ні, не мафії, придорожніх гендлерів і базарних перепродавців, а бізнесу справжнього капіталізму. Того, який не заробляє на нерівноправних економічних відносинах метрополії і колонії, не

живе з державних монополій, не купує політичних лідерів і не садить свого ставленика у президентське крісло, щоб відбити витрати. І треба визнати: такий бізнес є не тільки по-чесному успішний, а й по-справжньому патріотичний та україноцентричний. Бо кому ще так конче потрібна сильна українська держава? Кому ще так болітиме національна зрада? Хто, як не малий і середній бізнес, найперший страждає від екологічних катастроф, поганих доріг, убогої освіти та вбивчої медицини? Олігархи мають другий дім за кордоном, люмпен мислить категоріями цигарок і пляшок, підневільні бюджетники компрадорської держави безправні й злякані. То хто, як не український Mittelstand, найбільше закорінений в Україну? Кому, як не йому, об'єктивно для виживання потрібні верховенство права, чесні суди і прозора влада? І хто ще об'єктивно зможе протистояти спробам олігархів підімати цю владу під себе? Тому повстання 2004 і 2014 років стоять на плечах справжнього українського капіталізму незалежно від того, хто мерз у наметах, кидав «Молотова» й озброював перші добровольчі загони. Звісно, великий бізнес необхідний сильній та успішній економіці. І нищити його було б самогубством. Питання в ролі, яку цей бізнес відіграє в державі, та його впливи на владу й суспільство. Великий капітал може стати рушієм прогресу, а може – руйніником. Усе залежить від нашої здатності змусити його дотримуватися чесних правил гри. А головне – запровадити ці чесні правила гри.

Петро Порошенко приречений увійти в історію як президент перехідного періоду. Ось уже майже рік, як українці намагаються визначити, куди ж він переходить. На кого він спирається? На великий олігархічний бізнес і створене ним Закрите акціонерне товариство? Чи на українську буржуазію, головного творця національного багатства й запоруку успішної національної держави? Розчистити колоніальні автівеї стайні – це 90% роботи для незворотності української незалежності. Так, слава будівництва нового дому на чистому місці дістанеться іншим, але для справжнього державного діяча це не трагедія, а лише виклик долі. ■

Коли ж прийдуть нові українці?

Автор:
Ігор Лосєв

Незабаром святкуватимемо 24-ту річницю незалежності України. 24 роки – це більше, ніж половина шляху Мойсея пустелею, і вже так чи так треба підбивати не остаточні, але ґрунтовні підсумки. Чи можемо ми, поклавши руку на серце, говорити про якісь помітні успіхи? Головний із них – уникнення найстрашнішого й найбільш небажаного – національного краху. Ми не провалилися, не зникли, не втратили державності, ми не... не... не... А де ж позитив? Чого досягли, що зробили за ці роки? Може, маємо функціональну, дієздатну, ефективну державу чи здорове суспільство? Потужну економіку, блискучу культуру, сильну армію, успішну міжнародну політику, соціальну справедливість і національну єдність? Якби ж то...

То хто ж відповість за пропащий, згаяний історичний час України? Тут нам нікуди не подітися від питання про еліту, провідну верству, як називав цей прошарок Дмитро Донцов. Абсолютно не випадково у добу Середньовіччя, говорячи про польську, угорську, іспанську, французьку та інші нації, мали на увазі лише лицарство, аристократію, шляхту. Немає еліти – немає нації, а є тільки селянство, хлопи, плебс. Інколи справедливо кажуть, що долю людини визначає її характер. Долю нації визначає її еліта. Будь-яка революція віддає владу не народові, не мільйонам людей, а тим нечисленним групам, що здатні професійно керувати чи визначати шлях суспільних перетворень. Талановита, інтелектуальна, вольова еліта здатна максимально ефективно мобілізувати на успішні акції навіть не дуже обдарований чеснотами демос (і навпаки). Справедливо казали: отара баранів на чолі з левом завжди перемаже зграю левів на чолі з бараном.

То яку ж еліту нині має Україна? На жаль, треба визнати, що насправді це азіатська еліта єв-

ропейської країни. Звісно, корупція є скрізь у світі: у Західній Європі, США і т. ін. Але не можна не помітити принципових, радикальних відмінностей. На Заході хабарі, корупція, бізнесові змови тощо – девіантна поведінка, аномалія, відхилення. В Україні все це норма, єдино можлива лінія поведінки в умовах, що склалися. Девіантним у нас виступає небажання давати хабарі (що майже завжди в бюрократичних і бізнесових середовищах сприймається як виклик, протиставлення себе «колективу», громадській думці), провадити кадрову політику непотизму (краще, певна річ, уживати суто український термін «кумівство»), корумпувати вищих посадовців. Для чиновника – нехиті надуживати службовим становищем, сприяти бізнесу друзів, родичів і т. ін. У цьому розумінні Україна дуже нагадує не географічно близьку Польщу або ж Чехію, а Марокко, Сирію чи Єгипет. На такому тлі проєвропейська риторика нашої влади та частини суспільства бачиться вельми відірваною від реального національного ґрунту. І це аж ніяк не компенсується мало не рабською готовністю верхівки дотримуватися порад західних благодійників України, хоча всі ті поради зовсім не рівноцінні.

Умови повсякденного буття цієї верхівки формують відповідні особисті якості людей, які до неї належать. Це не обов'язковість, дрібна підступність, брак внутрішньої (духовної) та зовнішньої (поведінкової) дисципліни, глибока байдужість до громадських інтересів і власної країни, патологічна схильність до нетрудових доходів, крадійкуватість, відсутність навіть натяку на трудовий етикет, тотальна безвідповідальність тощо. Зрозуміло, коли діяч не перебуває на державній службі, а керує власним бізнесом, рівень трудовитрат і виконавської дисципліни суттєво підвищується, адже не на Україну людина

працює, а на себе... Оскільки влада в нашій державі тримається (переважно) на двох верстах: бюрократії та бізнесі, то саме вони виступають законодавчими поведінкових мод, стандартів і правил, «понятій» (тут дається взнаки помітний вплив кримінального світу на вітчизняну політику та підприємництво).

Тому українська політика вирізняється надмірною непринциповістю, цілковитим небажанням боротися проти зла, загроз державі й водночас великим прагненням залагоджувати всі проблеми кулуарно-бізнесовим способом («перестереть вапрос», «парешать»), тобто змови, підкупи та зради є для неї нормою. Бачимо тип не борця, а інтригана та капітулянта, і такі «чесноти» національної еліти не обіцяють Україні нічого доброго в суворих випробуваннях історії.

Зрештою, нашим керівним діям незрідка бракує елементарної сміливості, мужності, твердої волі, наявності принципів та відданості їм. Усі ці вади керівного класу країни є надзвичайно важливим чинником поразок і невдач України. Слабкість і боягузтво звичайної людини – то її особиста біда, слабкість і боягузтво лідера держави – національна трагедія.

Представниками нації перед цією верхівкою часто-густо висту-

ФОТО: УНАН

пають «професійні українці» – представники здебільшого гуманітарної і творчої інтелігенції, які формують відповідну масовку. Серед них є різні люди: від ширих послідовних патріотів до тих, кого варто назвати націонал-симулянтами. Це вже не малороси, якими постаті цього типу були за царату й СРСР, а з огляду на чвертьстолітнє існування незалежної держави – малоукраїнці. Націонал-симулянти, що при безнадійній політичній бездарності відрізняються феноменальною піар-активністю, за визначенням не здатні на ефективне державотворення, хоча й страшенно прагнуть його очолити. На великий жаль для України, інколи їм це вдається зробити. Маючи бодай якусь владу, вони починають жажати за своїми наслідками всеосяжну вербалізацію діяльності, нескінченну словесну діарею, демонструючи фантастичну здатність забалакати будь-яку здорову ідею, поступово випаровуючи її зміст. Коли саркастично кажуть: «Україна ніколи не змарнує шансу змарнувати шанс», мають на увазі переважно саме цю публіку. Її демагогія сприяла проституванню та баналізації національних цінностей, нічого їм не додавши там, де вони вже були (на Заході та в Центрі), й не допомігши їх просуванню на Південь і Схід. Слова лунали в контрасті з

Фешн для політика не остання справа: хочеш бачитися демократом – вдягай джинси, патріотом – вишиванку

НИНІШНІ КЕРІВНІ МАЛОУКРАЇНЦІ ФОРМУВАЛИСЯ В ЗАДУШЛИВОМУ МАЛЕНЬКОМУ СВІТІ ДРІБНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ, ЩО РАПТОМ СТАЛИ ВЕЛИЧЕЗНИМИ

реальною бездіяльністю, та й у моральному сенсі ті особи аж ніяк не бачилися зразком, часто будучи не в змозі впоратися зі своїм демоном особистого інтересу. О, про себе вони не забували ніколи!

Деякі з них по п'ять-шість каденцій просиділи у Верховній Раді з чималою користю для своїх родин, але не для країни. Дехто навіть подбав про своїх нащадків, забезпечивши їм успішний старт у політиці. Майже всі вони щиро вважали і вважають себе незамінними. Це провінційна, інтелектуально й морально обмежена «тусовка», яка, втім, дуже старанно пильнувала власне місце в усіх навкололадних структурах, ставючи міністрами, віце-прем'єрами, послами, академіками, нардепами та ін. Якщо ці люди очолювали газету чи журнал, то найперше опікувалися своєю рідною «творчістю». Зоологічний егоїзм, абсолютна нездатність на жертівні вчинки, лицемірство, незрідка банальне боягузтво – це риси тих, хто намагався говорити від імені нації. А ще дрібязковість, схильність до постійних чвар і з'ясування стосунків у власному середовищі, до утворення кланових груп та провокування боротьби між ними. І водночас нездатність та нехіль до творення конче потрібних суспільству національних концепцій розвитку в різних сферах. Ось чому ця публіка непогано порозумілася з колишньою компартійною номенклатурою за часів Кравчука (між ними було багато подібного) та олігархічною елітою періоду Кучми. Тільки зрозуміло, що в такому середовищі «Вашингтон з новим і праведним законом» не міг з'явитись у принципі...

вона таки сформується, то ще тривалий час залишається позначена відбитками плебейства, міщанства, філістерства, не маючи ані кодексу честі, ані уявлень про неї – самі лише «поняття». Верховка тоді не підозрює про ідеали служіння нації, країні, державі, сприймаючи їх як чужі й непотрібні абстракції, випадки, «панські витребеньки». Коли людина із психологією плебея, слуги, лакея раптом дістає нагоду розпоряджатися мільярдами доларів і долею найбільшої держави Європи, не виключені прикрі наслідки. Власне, їх ми й спостерігаємо вже майже чверть століття...

Нинішні керівні малоукраїнці формувалися в задушливому маленькому світі дрібних можливостей, що раптом стали величезними. Їхня духовна малоросійська чи малоукраїнська обслуга, що страшенно боїться відповідальності, полюблюючи владу та її приємні сторони, не здатна докорінно ламати тоталітарний базис (знадобилося 24 роки, щоб спробувати покінчити з комуністичними символами!), вона може лише прикрашати конструкції нео-УРСР гарненькими квіточками, що мають приховати всевладдя олігархату. Ці націонал-симулянти є акторами колишнього українського театру «ленінської національної політики», вони були потрібні в УРСР для демонстрації останньої, до них ставилися поблажливо, якщо вони не перегинали межу, котру їм визначили. Ця межа називалася провінційністю. Ті, хто її переходив (навіть не захоплюючись політикою), ставали небезпечними. Приміром, Василь Стус, не хатньо-українське явище, а феномен європейської культури, був прирекований у СРСР через свою антипровінційність, бо не вмівся в вузькі рамки дозволеної фольклорно-етнографічної резервації. А вони всі – ті, хто без особливих поневірян пережив Сталіна, Хрущова, Брежнєва, Горбачова, – за ці межі не виходили.

Сьогодні у крові й стражданнях національно-визвольної війни історія творить нових українців, тих суворих лицарів української справи, що мають стати елітою нації та держави, визволивши останню від клептократичної верхівки її псевдоукраїнської, ще радянського розливу інтелектуальної клієнтелі. ■

Вийти із замкненого кола

Автор:
Роман Малко

Світ втомився від України, втомився від безрезультативності своєї допомоги. Дипломати розводять руками: ми нічого не розуміємо, намагаємося допомогти – і жодних результатів, жодних позитивних змін, уся допомога в пісок. Друзі чи партнери України вже навіть вдаються до нестандартних підходів, щоб вплинути на ситуацію: Квасневський проситься в раду реформ до Порошенка, президент Фінляндії запрошує нашого президента вивчити досвід боротьби своєї країни з агресором та оглянути лінію Маннергейма, але хтозна, чи це допоможе. Американці вмиають руки, Керрі застерігає Порошенка від можливості силового вирішення конфлікту на Донбасі, і той не проти...

У ПОЛОНІ КОМПРАДОРІВ

Якщо хтось бажає почути, що «все пропало», «нас зливають», і дізнатися імена зрадників, не почує. Паніки зараз не повинно бути, розпачу також. Українці дуже дорожать власними здобутками, цінують свою державу і помалу, дуже помалу починають розуміти суть проблеми. Вони готові працювати, терпіти, вірити, прощати, знову виходити на Майдани, готові вмирати, готові навіть чекати... Утім, машина безнадійно гальмує, і ремонтувати її можна до безкінечності: змінювати деталі, латати дірки, заливати нове мастило, та що загодно. Можна навіть перефарбувати її в милі серцю кольори, але вона і далі не зможе полюдьськи їхати, бо не здатна. Потрібна нова машина.

Природним бажанням кожної здорової нації є банальна формула бути успішною, сильною і щасливою, збудувати таку модель держави, у якій кожному її громадянину буде комфортно й у якій він зможе реалізуватись як особистість. Усе це доволі умовно, але загальна тенденція саме така, і всі народи світу, за поодинокими винятками, намагаються рухатися саме такою траєкторією.

За всіх часів і в усіх народів рушієм змін була еліта, найкращі

або найуспішніші представники народу, які волею долі опинялися на верхівці суспільної піраміди й отримували у свої руки всі важелі впливу. Нам з елітою відверто не щастить, що ні для кого не секрет, навіть для самої еліти. Можна довго сперечатися з приводу того, чому так повелося, чому на гребені завжди опиняються не ті й чи є це закономірністю, кого, мовляв, заслужили, того й маємо. Але цим можна займатися до другого прищестя, а в нас немає на те часу. Еліта є, звичайно, відображенням народу, тільки й це не аргумент для того, щоб сісти і скласти руки, бо тут лише частина правди. Диявол, як відомо, ховається в деталях.

Уже чверть століття, з часу проголошення незалежності України, портрет української еліти загалом незмінний. Він писаний доволі розмитими мазками, але навіть зі зміною персоналії у ньому легко впізнається така собі пародія на живопис кремлівської

Вже сама належність цих людей до нинішньої правлячої каста вказує на те, хто вони насправді, бо випадкових там немає.

ПРОКЛЯТТЯ МОСКОВСЬКИХ ЛЕКАЛ

З одного боку, всі ці хлопці й дівчата є доволі успішними персонажами, інакше не були б власниками мільярдних чи мільйонних статків. І гріх навіть подумати, що їм бракує клепки, знань чи досвіду. Безумовно, ні. А з другого – статки вони переважно заробили чи отримали як компрადори, будучи посередниками між імперією та колишньою її колонією, визискуючи останню й розпродуючи на свій смак і вигоду. Їм не відомі такі поняття, як здорова конкуренція, змагання ідей, інтелекту, таланту. Все, що вони створили, якщо раптом таке сталося, створене не з нуля, а на базі поцупленого, видуреного, віджато-го тощо. Є ж безліч відносно чесних способів одержати чуже, як учив великий Остап Бендер.

Звісно, певною мірою вони навіть дорожать своєю країною, бо вона їх годує. Можуть навіть бути її патріотами й кохатися у вишиванках, носити брилі та скуповувати скіфське золото. Але ті правила гри, та система цінностей і загалом система, у якій вони відбулися та збагатилися, їх цілком влаштовують, тому очікувати добровільної здачі, а тим паче добровільного характеру – це утопія. Понад те, навіть за великого бажання вчинити саме так, навіть за сильного помутніння розуму, викликаною нестримним раптовим нападом патріотизму, вони не зможуть цього зробити, бо їхня модель мозку – компрадорство, іноді, можливо, приправлене малоросійством, для екзотики чи в пам'ять про селянське походження предків. По суті, вони мало чим відрізняються від рабів, лише вдягнуті в дорогі шати, носять золоті ланцюги й живуть у розкішних палацах. Таке поняття, як свобода, їм не відоме, вони його насправді бояться, як малі діти Бабая, й готові уникати в будь-який можливий і неможливий спосіб. Навчені служити чужим панам, навіть самі

**З НИНІШНЬОЮ ЕЛІТОЮ
НЕМОЖЛИВО ЗМІНИТИ
КРАЇНУ, З ЕЛЕКТОРАТОМ,
ЯКИЙ ГОЛОСУЄ ЗА НЕЇ НА
ВИБОРАХ, ТАКОЖ**

школи. Це легко пояснюється, але аж ніяк не вселяє оптимізму. Подеколи персонажі набувають рис колонізаторів, часом перевтілюються в таких собі компрадорів-посередників, іноді навіть уподібнюються до місцевих пасічників, а далі дивись і витворюють якийсь збірний образ, що цілком до вподоби більшості населення країни. Іноді той образ близький до людей, іноді геть віддаляється, але суті справи це не міняє. Всі ті персонажі – вихідці з одного колоніального інкубатора, і зміна париків чи костюмів аж ніяк не впливає на рівень їхнього сприйняття світу. І хай не вводять в оману такі незначні відмінності, як знання чи незнання іноземних мов, наявність або відсутність іноземного чи взагалі будь-якого диплома, належність до колишньої колоніальної партеліти та інші дрібниці.

перетворившись на панів, вони лишаються банальною прислугою, не здатною брати на себе відповідальність.

Вершина їхніх можливостей – створення за московським зразком всеукраїнського закритого акціонерного товариства під назвою «Україна» з чітко розподіленими ролями і впливами, з розписаними партіями, але, що головне, з обмеженим входом до цього ЗАТ для решти 40 млн акціонерів – громадян України, які теоретично начебто є співвласниками, хоча насправді лишень електоратом. У миру ця структура в нас звично називається олігархатом і переважно асоціюється зі зміїним кублом, у якому всі воюють проти всіх. Але то помилкове бачення. Без мордобойів, звісно, не обходиться, тільки все це для проформи. Боронити своє право на існування ті хлопці стають як один, і можна навіть не сподіватися, що поперегризають один одному горлянки. Вони ніякі не самогубці.

Усе дуже просто. Клуб багатих і достойних людей обирає собі монарха, себто президента, й домовляється з ним про певні правила гри. Президент, своєю чергою, в процесі правління, вже

зорієнтувавшись, хто надійний, а кого варто остерігатися, визначає собі серед цього товариства фаворитів, які можуть мати більший доступ до тіла, а того, хто ненароком потрапляє в опалу, можна й пустити під ніж. Але таку ласку треба дуже заслужити, перейшовши дорогу геть усім. Таке трапляється вкрай рідко. Зазвичай у клубі панує коли не доброзичлива, то як мінімум ділова атмосфера, хоча збоку, може, й бачиться все це як безкінечний процес інтриганства та війн. Монархи з часом змінюються, але то мало впливає на стан справ членів клубу. Братва добре усвідомлює, що запорука її успіху та й загалом існування криється в збереженні саме такої моделі співіснування, і жодним чином не дозволить її змінити.

Теоретично нічого поганого в такій моделі немає. Історія знає багато прикладів, коли аналогічні ЗАТ поступово переростали себе і ставали добрим підмурівком для національних держав. Але якраз у нашому випадку сподіватися на таку чудо-трансформацію, на жаль, не можна. Найбільша проблема усього цього елітарного утворення загалом і кожного з його членів зокрема –

Зізнання Юлії Тимошенко в любові до Алли Пугачової є свідченням того, що російсько-радянський культурний спадок має для неї неабияке значення

якраз відсутність отого національного стрижня, який традиційно називається національною ідеєю. Відсутність чіткої самоідентифікації і причетності до землі та нації, які їх годують, відсутність відповідальності за своїх одноплемінців та їхнє майбутнє, відсутність банального бажання жити не лише для себе і ввійти в історію не тільки як мільярдер, один із десяти чи ста, чиє ім'я зникне так само, як і з'явилося, а як будівничий держави. Бо раби, хай вони навіть називаються царями й носитимуть корони, все одно завжди будуть лише рабами, таке їхнє покликання і призначення – служити. Хоч би за кого вони себе видавали, завжди оглядатимуться на колишнього пана й гратимуть за його правилами. Інакше не вміють, бо виросли на його традиціях, його системі координат, на його Пушкінних, Достоевських, Толстих, вважаючи їх вершиною світобудови. Своє для них завжди буде другорядним і меншовартісним. Про що можна казати, якщо навіть із власними дітьми здебільшого говорять чужою мовою і воліють бути патріотами лише на картинці у виборчому ролику. Вони так звикли, так сформувалися, так жили, а тому завжди наслідуватимуть саме той образ, який вивів їх у люди. Те, що він нічого не вартий і, можливо, навіть наскрізь фейковий, їх жодним чином не турбує. А тому Мурка завжди буде їхнім гімном, Кобзон – їхнім кумиром, а Валера Леонтьєв – їхньою юністю. Ну й ще значок \$ буде їхнім гербом, бо це понад усе. У них на службі перебуває цілий величезний почет, який оформлений і задіяний у чиновницькому апараті й фактично керує всіма процесами машини під назвою держава. Він ще потворніший, бо тягне свої корені, часто незмінно, ще з тих дрімучих часів імперії і навкі зв'язаний із нею пуповиною. Ніхто не знає, що в нього в голові, ніхто не може на нього вплинути та його змінити, навіть ті, кому він служить. Негласний договір про ненапад діє досконаліше від усіх законів, писаних у цій країні, бо то запорука існування.

ПЕРЕЗАСНУВАННЯ ЗАМІСТЬ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕНЬ

А тепер питання. Чи здатні такі люди стати будівничими справж-

ньої української держави, що змогла б конкурувати з іншими державами, заявити голосно про себе, про своє право, свої інтереси, відстоювати ці інтереси, не принижуючись, і загалом посісти гідне місце у світовому товаристві? Навряд чи. Якби були здатні, вже зробили б. І не лише тому, що не той політ і масштаб, а з цілком практичних міркувань. Змінити країну й змінитися самим означає накласти на себе руки: перетяти собі живіт і померти.

Чи здатні олігархи реформувати країну, якщо це погубить їхню модель існування? Безумовно, ні. Чи здатні чиновники подолати корупцію, яка є їхньою священною короною? Не смішіть. Тож чи варто дивуватися, що реформи в нас не відбуваються і жити по-новому ніяк не виходить, незважаючи на всі заклинання. Що перемагати в цій божевільній війні ніхто навіть не збирається, а проблему намагаються заговорити, домовитися-передомовитися і забути. Жити по-новому – це зробити собі характері, а на таке ті хлопці не здатні. Щоб воювати, треба бути воїном, а не «ріпалою» чи в кращому разі компрадором, а щоб перемагти, треба бути переможцем.

З такою елітою неможливо змінити країну, з електоратом, який голосує за неї на виборах, також. Вона нескінченно підсовуватиме своїх ставлеників, аби лише утриматися на плаву, і на-

віть тисячі смертей, навіть втрата половини країни не стануть для неї вагомим аргументом, щоб погодитися на зміну правил гри. Понад те, за певних обставин ці хлопці готові будуть поклонитися чужому цареві, аби тільки зберегти все нажите «непосильною працею», і ніхто, жоден не полізе грудьми на амбразуру, бо це суперечить усьому їхньому еству, адже завжди можна домовитися. Змінити ситуацію може лише той, хто справді погодиться порвати з компрадорством і малоросійством, не побоїться взяти на себе відповідальність пожертвувати всім на світі, але сьогодні, на жаль, таких не спостерігається.

Який рецепт спасіння? Він є, хоча й нелегкий у застосуванні. Все насправді не так погано, як декому хотілося б, хоч і не так добре, як могло б бути. Останні події в країні, попри все, доволі обнадійливі: рабів стає поміж українців дедалі менше, а козаків дедалі більше, дивись і малороси підтягнуться, коли щось таки зрозуміють. Як наголосив Роман Безсмертний у нещодавньому інтерв'ю *Тижню* (№ 16/2015), державу необхідно перезаснувати. І це, мабуть, найреальніший із некривавих рецептів. Наново одномоментно змінити всі правила гри, знищивши непридатну до перереформатування систему, впровадивши на спочинок усіх заслужених і не дуже, подякувавши як годиться і забувши їх на віки вічні. Простіше кажучи, купити нову машину.

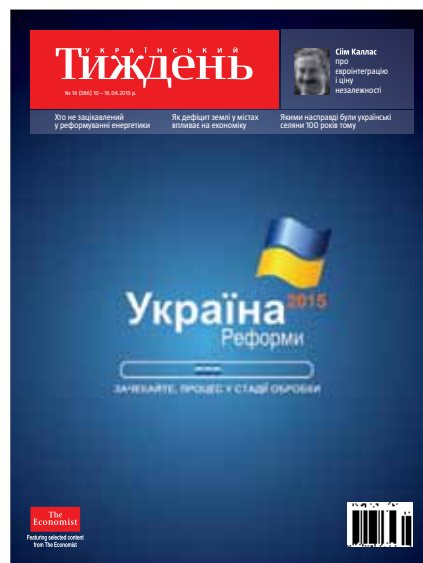
Петро Порошенко має дияконський сан в УПЦ МП, що є доволі показовим виявом його ціннісної орієнтації

Саме так зробили народи Прибалтики, коли обнулили свою історію до передокупаційних часів. Було багато смороду, але завдяки цьому їм вдалося не тільки відбутись як державним націям, а й уникнути таких проблем, як Крим і Донбас. Ми не можемо відновити якусь стару конституцію, бо в нас її немає, але можемо написати нову, яка все і всіх розставить на свої місця. А далі поступово, але невтомно самим вибудовувати свою державу, ту, в якій хотілося б жити. Бо тільки здорове суспільство здатне кудись рухатись і щось творити. Те, яке виросло на здоровій конкуренції та ініціативі, де все вирішують не гроші та зв'язки, а таланти і вміння, порядність і закон. Яке зросло потужний середній клас, котрий знає, що таке створювати й боротися, а не віджимати й добазарюватися. Тільки таке суспільство може створити сильну, могутню державу, здатну вибитися у світові лідери.

Звісно, все це трохи схоже на утопію, бо ніколи система не погодиться на самознищення, вона вигризатиме своє право на існування в будь-який спосіб. І таке собі пробне приборкання найнепокірніших на фронті чи в тилу, яке спостерігається останнім часом, якраз дуже добре це ілюструє. Сяк-так відновившись, вона вже турбується про власне майбутнє, передчуваючи можливі проблеми. Але це не повинно нікого зупиняти. Українці вже переконалися і довели, що здатні без височайшого повеління багато чого робити: скидати президентів, створювати

ДЕРЖАВУ НЕОБХІДНО ПЕРЕЗАСНУВАТИ. І ЦЕ, МАБУТЬ, НАЙРЕАЛЬНІШИЙ ІЗ НЕКРИВАВИХ РЕЦЕПТІВ

армію, підтримувати її всупереч усьому й навіть перемагати. Коли треба, українці можуть усе, і це без пафосу. Єдина умова – змусити наявну систему не заважати й не втручатися в процеси державотворення знизу. Це важко, але можливо. Ставити питання рубя і не поступатися ні на йоту. Іншого виходу немає. Варіантів залишилося тільки два: пан або пропав. ■

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку
за наведеними реквізитами.
Повідомте адресу доставки
за телефоном 067-407-10-96
(з 9:00 до 18:00,
оператор скине Ваш виклик
і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень»
за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 45 грн
- на 3 міс. – 135 грн
- на 6 міс. – 270 грн
- на 12 міс. – 540 грн

Телефон редакції:

044-351-13-00

ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ ПЕРЕДПЛАТИ:

повідомлення	отримувач платежу		
	ТОВ «Український тиждень»		
	26009000022321	35392656	
	поточний рахунок отримувача		код отримувача
	назва установи банку		
	ПАТ «Укрсоцбанк»		
	МФО банку		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український тиждень»	
період:			
платник (підпис)		сума, грн	

Автор:
Юрій
Макаров

Камінь на шиї

Серед оглядачів тиха паніка. Незалежно від того, чи встигне Рада до канікул ухвалити зміни до закону про місцеві вибори, чи вдасться коаліції (вельми умовній, як давно очевидно) закласти туди запобіжники від маніпуляцій, вже у всій своїй невблаганності постає загроза «ригівського» реваншу. «Ригівського» теж умовно, йдеться лише про те, що старі еліти, неситі й глибоко байдужі до долі країни, які розпоряджалися нею всі ці роки й лише ostatочно оформилися в період царювання Януковича, отямляться від переляку й наочно продемонструють свою всемогутність. І тоді вже всі оголошені реформи, зокрема з децентралізації, можна буде ховати на радість східного й розчарування (а може, й полегшення) західних сусідів.

Е ні, відспівувати демократію в Україні зарано: тут, як знову-таки показує практика останніх років, чимало несподіваних факторів, зокрема у вигляді громадянського суспільства, що зароджується або вже народилося. Але зараз є нагода ще раз поглянути спокійним, неупередженим оком на те, чому, точніше, кому власне доведеться протистояти. У СРСР усе було просто: кажеш «номенклатура» й бачиш дядечка в немодному костюмі зі скляними очима, який понад усе боїться припуститися ідеологічної помилки або не виконати плану. Тобто страх зробити щось не те й не так був його домінантою впродовж усього партійного життя. Нинішній номенклатурник у стильних лахах не боїться нічого, крім прогнвити вищу ланку харчового ланцюжка, у який він вбудований. Решта йому дозволена. Сенс його існування – годуватися самому та забезпечити безперешкодне годування тим, хто поставив його на ту чи іншу позицію. Позиція може бути різною: у бізнесі, у владі, у правоохоронних органах, у суді – головне, щоб ти вписався в систему. А сентиментальні дрібниці, як-от виконання обов'язку перед громадою та майбутнє країни, визнаються такими, що заздалегідь позбавлені сенсу.

Проблема не в апетитах «нової шляхти» (зрештою, згадаймо скандал у США з бонусами, які платили самі собі директори збиткових банків), а в категоричній нездатності її в цілому займатися чимось, окрім самозбагачення. Ми на пальцях однієї руки можемо перелічити вдалі інвестиційні проекти вітчизняного бізнесу. Що ж стосується масштабних державних програм, наприклад напередодні футбольного чемпіонату, то пасажири швидкісних потягів досі згадують ефек-

тивних менеджерів, зупиняючись посеред поля й вимушено пересідаючи в докапіталістичні електрички.

Після того як міжнародні донори зафіксували критичний брак реформ в Україні, настає протверезіння: правлячий клас сам по собі не здатен знищити засади власного добробуту, адже те, що через непорозуміння називається корупцією, насправді є інституціалізованою технологією перерозподілу суспільного багатства незалежно від того, наскільки ті чи інші представники цього класу володіють англійською й не викликають почуття сорому, коли опиняються поруч із західними політиками. І виникає прозріння: нинішні лідери – найкраще, що може запропонувати кадровий резерв нової номенклатури, – і є каменем на шиї країни.

Звісно, треба створити умови, щоб красти було собі дорожче, але наявними кадрами це зробити неможливо, а інших немає (принаймні немає в достатній кількості). Понад те, нова шляхта розмножується, готуючи собі поповнення. Не хочу піддавати сумніву свободу людської волі, але є багато запитань як щодо фахового рівня, так і щодо мотивації новоспечених спеціалістів, які пройшли сувору школу життя де-небудь в Одеській юридичній академії імені Сергія Ківалова чи Ірпінському податковому університеті імені Петра Мельника.

Потрібна не просто люстрація, а чітке розуміння широкими масами, чому необхідно позбутися всіх представників колоніальної адміністрації та їхніх ментальних, а подекуди й фізичних нащадків у владі (ба-

жано й у бізнесі). Йдеться не про мстиве покарання, а про почуття самозбереження. Широкий світогляд, освіченість, кваліфікація, цікавість до життя, здорове честолюбство, активна етична складова, патріотизм, який не вичерпується носянням вишиванки, – усе це не благоглупості, а необхідні кваліфікаційні вимоги до тих, кому судилося розвернути країну за крок від точки неповернення.

Проблема моменту в тому, що реально існуючих носіїв цих чеснот більше цікавлять зараз (а може, й узагалі по життю) не позиції у владі чи бізнесі, а постачання на фронт тепловізорів і тушонки та організація просвітніх акцій. Доки громадські активісти не усвідомлять себе як єдиний кадровий резерв для порятунку країни, а сам порятунок її від внутрішнього ворога як мету, не менш гідну, ніж оборона від зовнішнього, доля України й далі буде під загрозою. ■

**ПРОБЛЕМА НЕ В АПЕТИТАХ
«НОВОЇ ШЛЯХТИ»,
А В КАТЕГОРИЧНІЙ
НЕЗДАТНОСТІ ЇЇ В ЦІЛОМУ
ЗАЙМАТИСЯ ЧИМось,
ОКРІМ САМОЗБАГАЧЕННЯ**

Спочатку корупція, решта потім

Автор:
**Михайло
Басараб,
політолог**

Тупцювання на місці не вдалося списати на російського агресора, бо ж очевидно, що жити нам заважає не лише він – держава абсолютно не змінюється зсередины.

За кілька тижнів відзначатимемо першу річницю президентства Петра Порошенка. Вже понад 150 днів працює новий уряд. Владі поки що нічим похвалитися. Проміжним успіхом можна було б вважати рішення МВФ: упродовж найближчих років Фонд планує надати Україні понад \$17 млрд. Що ж, сума цілком достатня для запуску позитивних змін у державі. У перші три роки інтенсивних реформ Грузія отримала приблизно стільки само зовнішньої допомоги в розрахунку на одного мешканця країни. Ресурсні вливання ззовні, однак, не гарантуватимуть нам успіху, якщо житимемо по-старому. Допомога МВФ – це лише амортизаційна подушка й можливість виграти час, щоб запустити внутрішні механізми самовідтворення. Інакше отримані ресурси знову втечуть, як вода крізь сито.

Хоч би скільки ми апелювали до досвіду Грузії та східноєвропейських партнерів, Україна вперто йде в протилежному напрямку. Замість того щоб, скориставшись духом часу, вивільненням громадянської відповідальності, ініціативності й патріотизму, здійснити український стрибок, влада робить усе навпаки: вона вирішила гасити цей потенціал через обмеження та урізання. Усі запропоновані коаліційним урядом фінансові нововведення матимуть негативний ефект, бо спонукатимуть до ще більшої втечі в тінь і відпливу капіталів за межі України.

Тривале існування в агресивному середовищі перетворило українців на переконаних інтровертів, які вже й від своєї держави воліють триматися подалі. Історична практика витворила в кожному з нас колосальну здатність до особистого порятунку: навіть у найгірших обставинах українець знайде можливість обманути голод і холод. Олександр Пасхвер якось розповідав, що в Єльському університеті збирав величезні аудиторії на лекції про тійову економіку, яка стала пащекою для пострадянського українця, бо проявила його надзвичайну здатність виживати в часи, коли держава перестає виконувати свої функції.

Сьогодні успішним стало б таке керівництво держави, яке створило б умови для того, щоб українці витягли зі своїх домашніх схронів понад \$100 млрд готівки й понесли їх у магазини, на депозити чи вклали у власний бізнес. Потрібні мінімальні обмеження і дотримання правил – решту українець зробить сам.

А доки наповнення бюджету бачитиметься можливим лише через додаткове фінансове виснаження і нові адміністративні перепони, люди надійніше ховатимуть свої «загашники» і ще інтенсивніше втікатимуть у долар чи євро, бо хтозна, як надовго доведеться морозити власні готівкові збереження.

Усе це свідчить про те, що влада нічого не хоче міняти докорінно. Кардинальні зміни імітуються так, щоб не порушити комфорту еліт. Замість того щоб запозичити в сусідів досвід успішних реформ, до України запрошують кількох посадовців-варягів, які не в змозі самотужки зламати систему. Епізодичне покарання лише одного олігарха іменується деолігархізацією всієї держави. Вимучене антикорупційне бюро не виправдає сподівань у нинішніх умовах, бо зусібч обставлене силовиками, прокурорами й суддями, від яких і не вимагали жити по-новому. Днями один «рішало» розповідав, що шукає в Києві півдесятка хороших земельних ділянок для прокурора, який розвиває власну мережу автомийок.

Діяльність знехочу видається збоку карикатурною. Совок лишився в нашій пам'яті як карикатура, бо все трималося на примусі. Тож несистемні, кволі й нікчемні спроби причепурити наскрізь зіпсовану систему бутафорними цяцьками свідчать про свідоме небажання нинішньої влади похитнути усталений порядок, цілком прийнятний для політичних і бізнесових верхів.

Зміни почнуться не з оспівуваної децентралізації, нового закону про вибори чи навіть прийняття нової Конституції. Початком справді нової дороги стане лише антикорупційна реформа, яка має розпнути головний вузол на довгій мотузці наших проблем: системну кризу влади.

Зміни почнуться не з оспівуваної децентралізації, нового закону про вибори чи навіть прийняття нової Конституції. Початком справді нової дороги стане лише антикорупційна реформа, яка має розпнути головний вузол на довгій мотузці наших проблем: системну кризу влади.

Зміни почнуться не з оспівуваної децентралізації, нового закону про вибори чи навіть прийняття нової Конституції. Початком справді нової дороги стане лише антикорупційна реформа, яка має розпнути головний вузол на довгій мотузці наших проблем: системну кризу влади.

Від усіх нас зараз залежить формування концентрованого запиту на конкретні дії влади. Маємо наполегливо й цілеспрямовано питати не з усіх загалом, а передусім із тих, чия це компетенція. ■

**САМЕ ДО КОМПЕТЕНЦІЇ
ПЕТРА ПОРОШЕНКА ЯК
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
НАЛЕЖИТЬ БОРотьБА
З КОРУПЦІЄЮ. З НЬОГО
Й МАЄМО ПИТАТИ**

Громадянське суспільство проти каст акціонерів

Автор:
Любомир
Шавалюк

Минає півтора року від початку Революції гідності. Нині вже видно, що вона була троїстим повстанням українців: проти олігархічно-чиновницької системи, проти колоніального минулого й метрополії, а також проти архаїчних матеріальних цінностей, панівних у соціумі. Найгірше те, що протягом майже чверті століття держава як інституційна системна надбудова над народом фактично виступала символом усіх трьох цих явищ. Вона була олігархічно-чиновницькою, часто керованою Кремлем і глибоко аморальною, де-факто зусібіч настроєною проти простого українця (що, зрештою, об'єднало на Євромайдані таких несумісних націоналістів, ідеологічно нейтральних бізнесменів та релігійних діячів). Завдяки своїй різноплановості ця

держава хоч і постійно з'їдає можливості для розвитку громадян, але досі залишається на плаву, демонструючи надзвичайну живучість (вона пережила Помаранчеву революцію, а зараз робить усе, щоб пережити й Революцію гідності). Для її повного демонтажу і трансформації соціально-економічного ладу в Україні народові треба об'єднатися в боротьбі на всіх трьох фронтах, пам'ятаючи, що лише повсюдні перемоги унеможливлять відродження такої моделі у разі зміни політичної кон'юнктури.

ФАТАЛЬНИЙ СПЛАВ

Крізь призму економічних взаємозв'язків у нинішній державі видно кілька ключових інституційних елементів, які утворюють міцний сплав, що роками самовідтворюється і змушує українців

емігрувати, зраджувати своїм ідеалам і ставати частиною системи або просто скніти, пропиваючи свої таланти десь на кухні.

Головним елементом є олігархи. Їхнє зародження відбулося за Кравчука. Тодішні націонал-демократи, які не хотіли займатись економічними реформами, називаючи їх «ковбасною політикою», та колишні комуністи на чолі з першим президентом України, які намагалися залишитися при владі, саботуючи ринкові перетворення, своєю бездіяльністю створили в державі інституційний вакуум. Він став благодатним підґрунтям для появи дикого капіталізму та жорсткої боротьби за виживання й засоби виробництва. Умови переходу держпідприємств у приватні руки визначили якість новоспечених капіталістів (якби активи

було продано за гроші, зокрема іноземцям, вона була б іншою, адже нерезиденти звикли конкурувати), котра, своєю чергою, вказала шлях розвитку українського бізнесу, а з ним і соціально-економічного ладу на десятиліття вперед. Капітал росте й розвивається настільки, наскільки мають ментальну здатність розвиватися його власники. А ті, хто захопив контроль над великими підприємствами в Україні в 1990-х, добре вміли виживати в тяжкі часи, але це було несумісно з розвитком.

Нездатність олігархів розвиватися багато в чому сформувала український економічний ландшафт. По-перше, вона стала причиною хронічної фобії конкуренції, що несумісна з ринковою економікою. Скоробогатки установили контроль над державою (підкуп, залякування, присутність їх та їхніх людей у владі), за допомогою якої (необхідні їм закони, цькування малого й середнього та іноземного бізнесу регуляторними органами, суддями й силовиками тощо) не допускали конкурентів на ті ринки, де працює їхній бізнес. Це переросло в недопуск інакомислячих до будь-якої важливої сфери (ключові посади в політиці, органах державної влади, галузях економіки). Зрозуміло, таке відбувалося лише в межах України, бо за кордоном інші правила гри. Тому на нашій території сформувався такий собі клуб за інтересами, Закрите акціонерне товариство «Держава Україна», власниками якого стали кількадесят сімей, котрі щосили намагалися зберегти свій вплив, поки народ не чинив опору. Закритість ринків, організована акціонерами ЗАТ, дає змогу, штучно обмежуючи пропозицію, завищувати ціни на продукцію й отримувати монопольну ренту, забезпечуючи бенефіціарам стабільний грошовий потік за будь-яких умов.

По-друге, за відсутності інших конкурентних переваг та небажання їх шукати єдине, з чим вітчизняні олігархи могли вийти на глобальний конкурентний ринок, — це низький рівень доходів населення, що допомагає виробляти й експортувати сировину за низькими, демпінговими цінами. Наші магнати з десятків років тому почали наймати якісних закордонних менеджерів та україн-

ців, які попрацювали в іноземних аудиторських і консалтингових компаніях, однак, по суті, тільки «маринували» їхні вміння й таланти, адже, попри всі ініціативи, до радикальних інвестиційних рішень не доходило (за винятком хіба що реконструкції Алчевського метзаводу корпорації ІСД). У цьому криється причина всіх економічних криз в Україні періоду незалежності: якщо не розвивається економіка, то немає і зростання фізичної продуктивності праці, а відтак будь-яке популістичне збільшення номінальних зарплат і пенсій із часом нівелюється новою кризою та стрімким знеціненням гривні, що опускає реальні доходи на початковий низький рівень.

По-третє, фобії та використання ЗАТ «Держава Україна» призвели до консервації структури народного господарства. Якщо проаналізувати першу тридцятку українських багатіїв із рейтингу Forbes, то понад половина з них заробила капітал на виробництві сировини здебільшого в металургійній та хімічній галузях (жоден не розбагатів на технологіях). Поява протягом останніх років у рейтингу кількох представників аграрного бізнесу та окремих харчовиків — це радше виняток, який підтверджує правило. Адже для досягнення свого статусу їм довелося або стати акціонерами ЗАТ (як Бахматюк, Косюк), або на певному етапі погодитися на мирну співпрацю з ним, зокрема й віддавши частину бізнесу (як Вада-турський за президентства Януковича). Навіть у період процвітання перед кризою 2008–2009 років олігархи не поспішали інвестувати в нові галузі, бо нічого в них не розуміли й боялися свідомо чи підсвідомо бути «кинутими». Ті з них, які на хвилі підйому зайнялися будівництвом і нерухомістю, що не є технологічними галузями, переважно не спромоглися побудувати свій бізнес так, щоб він пережив кризу й, мабуть, остаточно втратили бажання інвестувати в нові галузі.

Про мораль олігархів говорити складно, адже в того, хто опинився на вершині в буремних 1990-х, вона апіорі принаймні деформована. А от про зв'язки українських магнатів із метрополією можна писати дисертації. Як акціонери ЗАТ були корумповані

Росією насамперед через використання різноманітних газових схем, відомо всім. Про допомогу ФСБ у формуванні статків окремих вітчизняних магнатів ходять легенди. Але варто зупинитися на двох моментах. По-перше, серед мультимільйонерів в Україні є чимало громадян Росії (Григорішин, Бабаков, Нусенкіс та ін.), а з урахуванням народжених у метрополії їх іще більше. Їхні моделі управління українськими активами нічим не відрізняються від тих, які використовують наші олігархи, тобто розповіді про російські інвестиції, які посилюють ефективність бізнесу, — чистої води міф. Росіяни приїжджають «на» Україну просто збирати данину, що дуже характерно для більшої частини бізнесу з метрополії. До того ж деякі з них, наприклад, як подекуять, Новинський у часи Януковича, мають повноваження представляти інтереси Кремля й дістають усіляку підтримку останнього. По-друге, в Україні донедавна жоден олігарх не мав патріотичних переконань (цим унікальний приклад Коломойського, який фактично перший із магнатів відкрито протиставив себе путінській Росії). Клубною мовою ЗАТ є російська

КАПІТАЛ РОСТЕ Й РОЗВИВАЄТЬСЯ НАСТІЛЬКИ, НАСКІЛЬКИ МАЮТЬ МЕНТАЛЬНУ ЗДАТНІСТЬ РОЗВИВАТИСЯ ЙОГО ВЛАСНИКИ

не тому, що вона батьківська для олігархів (скажімо, Бахматюк та Фірташ родом із Галичини, однак заради вступу в ЗАТ вони легко відмовилися від рідної мови і прийняли принципи малоросів), а тому що їхній закритий клуб був тісно пов'язаний із РФ і багато в чому залежав від Кремля. Вироджена мораль, тісні зв'язки з Росією та невластиві українцям принципи життя й ведення бізнесу роблять ЗАТ «Держава Україна» ворожим практично для всіх, хто був присутній на Майдані тілом чи душею.

ІНШІ СТОВПИ ЗАТ

Для досягнення власних цілей (зростання капіталу) олігархи потребували допомоги деяких кате-

горій людей, які формують три колони ЗАТ «Держава Україна». Передусім ідеться про чиновників та депутатів, чийми руками скоробагатки встановлювали контроль над державою, її активами та грошовими потоками (насамперед видатками бюджету). Принцип тут простий: олігархи формували постійний попит на ринку продажних чиновників та депутатів, які узаконювали вигідні рішення. На тлі загальної бідності для багатьох українців наявність такого ринку стала вагомим аргументом, щоб піддатися спокусі й зрадити своїм принципам на користь безбідного життя. Мовляв, інші так роблять, то чому я не можу? Особливо цинічно система підкупу працювала за Януковича, коли відбувалося масове «тушкування» депутатів і, згідно зі свідченнями очевидців, начальниками департаментів та управлінь в органах влади призначали тих людей, які видумували для режиму нові схеми відмивання державних грошей і бралися їх очолити, віддаючи, звичайно, частину «заробленого» нагору.

У ментальності українців за сіло переконання, нібито для того, щоб досягти успіху в нашій країні, зв'язки значно важливіші, ніж розум, уміння, талант, ноу-хау. Звідси втрата мотивації здобувати знання як основа деградації системи освіти й націленість відносно тямущих людей не на розвиток, а на пошук контактів і тіньових схем заробляння грошей. У таких умовах про високі технології не могло бути й мови.

Другим стовпом ЗАТ «Держава Україна» є силові структури та суди. Успадкувавши від тоталітарної держави звичку домінувати в усіх аспектах життя, вони навчилися конвертувати свою силу в матеріальні вигоди. І якщо за радянських часів служили партії, то тепер знайшли нових господарів – олігархів. Виконуючи замовлення останніх щодо усунення конкурентів, «віджимання» неолігархічного (іноземного та малого й середнього) бізнесу тощо, прикривання огріхів (своїх патронів та їхніх дітей), представники цих інституцій здобули подекуди великі статки. Маєтки Пшонки – зайвий доказ того. Силовики й судді – це, мабуть, нині найбільш консервативна й найменш дерадянїзована

частина українського суспільства. Без їхньої допомоги закритий клуб українських олігархів довго не проіснував би.

Третім стовпом ЗАТ є, умовно кажучи, «обслуговуючий персонал». Це люди, які створили свій бізнес на роботі з олігархами та розбагатілими чиновниками й силовиками. Ідеться про різноманітних торгівців елітною нерухомістю, брендовим одягом, автомобілями класу люкс та ін. Їхнє існування є не стільки причиною, скільки наслідком та підсилювачем характеристик ЗАТ «Держава Україна». Орієнтуючись на роботу з багатіями, «обслуга» переймає їхні цінності й культурний рівень, хизуючись предметами розкоші, виступаючи шанувальниками кітчу тощо. Вона чинитиме опір демонтажеві ЗАТ так само, як і решта опор останнього.

ЩО РОБИТИ?

Для того щоб розщепити ЗАТ «Держава Україна» й перейти до ринкового капіталізму, не досить просто фізично знищити акціонерів цієї структури. Та й не потрібно цього робити, адже на їхнє місце прийдуть нові, можливо, трішки прогресивніші, але все одно більше схильні виживати, ніж розвиватися. Замало буде і звичайного ухвалення пакета законів із деолігархізації, дерадянїзації, демонополізації, бо їх просто не виконуватимуть. Однак усе-таки існує низка кроків, які дадуть змогу позбутися ЗАТ, ліквідувати його. Передусім громадянське суспільство повинне усвідомити рівень проблеми й силу внутрішнього ворога, котрий, якщо дістає достатньо часу, відновлюється після найважчих ударів, фактично вилізаючи з найтемніших закутків суспільної свідомості. Таке усвідомлення приведе до розуміння, що ця війна із закритим клубом – довготривала боротьба на виснаження за виживання, яку можна виграти, тільки маючи перевагу в ресурсах, а їх олігархам не бракує.

Єдиним ресурсом громадянського суспільства, який можна протиставити мультимільйонерам, є люди. Тому, хоч як дивно, головним стратегічним кроком у цій боротьбі має стати розвиток освіти. Ми повинні прищеплювати наступним поколінням духовні цінності, виховувати в них гідність, патріотизм, ак-

Direct action
громадянського суспільства – боротьба проти незаконних забудов. Активісти вже сьогодні змушують великий капітал рахуватися з інтересами громади

тивну життєву позицію і цим самим збільшувати кількість, накопичувати критичну масу противників ЗАТ. У цьому контексті українські революції виконують дві функції. З одного боку, вони виступають потужним фактором життєвої освіти. Адже ті, хто молодим стояв на Майдані у 2004-му, зараз масово йдуть в органи влади змінювати її зсередини, а ті, хто малим спостерігав за тодішніми подіями по телевізору, виявились основною масою присутніх на Майдані у 2013–2014 роках. Із другого боку, революції стають таким собі місцем зустрічі у просторі й часі, на якому відбувається перелік сил і ресурсів громадянського суспільства. Вони допомагають досягти другої стратегічної мети – створення мережі свідомих людей, яка сприяє їхній єдності у протистоянні із ЗАТ. Розвиток освіти та створення мережі – запорука того, що врешті-решт перемога обов'язково буде за нами.

Звичайно, акціонери ЗАТ перешкоджатимуть формуванню громадянського суспільства й на цьому етапі. Можливості зробити кар'єру поза олігархічним бізнесом, глибоко пізнаючи систему зсередини, в Україні обмежені. Олігархи наймають багатьох та-

U.TYZHDEN@UKR.NET

ФОТО: УНАН

лановитих і розумних людей, часто просто купуючи високими зарплатами, і роблять їх світоглядно собі подібними. Такі наймити згодом потрапляють на високі посади у владі, але не для того, щоб змінити систему на користь народу в напрямку вільного ринку, а щоб виконувати замовлення олігархів. Тому громадянському суспільству часто доводиться протистояти значно розумнішим і професійнішим, які знають багато лазівок у законах. Приклад нинішньої Верховної Ради, де з'явилося багато чесних, активних, готових щось змінювати людей, які, проте, не є достатньо кваліфікованими в законотворчості, зайвий раз це доводить. Адже якість законів і спосіб, у який їх ухвалюють, залишають бажати кращого.

У тактичному плані потрібно вибивати стовпи ЗАТ «Держава Україна» та позбавляти олігархів ресурсів за допомогою наступних кроків. По-перше, заводити якомога більше представників громадянського суспільства в органи влади на ті позиції, які раніше працювали на акціонерів «ЗАТ». Звичайно, тут активістам непогано було б мати довгу лаву запасних на випадок, якщо потрібно буде замінити тих, хто спокуситься на хабар. Але, на жаль,

із цим є складнощі. Ще одна проблема – усі, хто став працювати у владі протягом останнього року, не тримаються за своє місце, тож у разі зміни політичної кон'юнктури й приходу до влади реакціонерів вони просто підуть. З огляду на це надважливо зараз зберегти коаліцію та уряд, адже, якщо вони розваляться, активісти масово почнуть звільнятися з обійманих посад, не маючи можливості реалізувати задумане й почате. По-друге, звести до мінімуму контакти між владою та бізнесом. Це можна зробити за допомогою дерегуляції, ліквідовуючи регуляторні органи, які використовувалися для тиску на неолігархічний бізнес та ніколи на повну силу не чіпали олігархів, і жорстко регламентуючи діяльність тих, які залишаються працювати. Альтернатива – знеособлення, інформатизація процесів державних закупівель, документообігу тощо. По-третє, зменшити роль держави та залежної від неї частини економіки. Передусім ідеться про масштабну приватизацію (про дерегуляцію згадано вище), яку краще за все проводити в інтересах західних інвесторів. Адже потужною політичною альтернативою олігархам і інкубатором талантів для громадянського суспільства може стати не лише внутрішній малий та середній бізнес, а й транснаціональні компанії. Що швидше відбудеться приватизація, то раніше з'явиться така альтернатива. По-четверте, украї важливо реформувати силові структури та судову систему. Адже коли вони служать не законові, народові, принципам справедливості, а мішкам із грішми, то хоч би

після найсильніших ударів. І саме тому так важливо досягти результату в трансформації цих галузей.

Якщо опори, на яких тримається ЗАТ «Держава Україна», буде успішно зруйновано, далі проти його акціонерів можна буде боротися за допомогою законодавства у правовому полі. Якісні антимонопольні закони позбавлять їх грошового потоку. Реструктуризація і приватизація державних підприємств на відкритому конкурсі позбавлять їх контролю за об'єктами держвласності. Електронні системи державних закупівель та документообігу усунуть олігархів від ресурсів держбюджету. А верховенство права даватиме змогу в нормальний спосіб садити їх, їхніх родичів та «обслуговуючий персонал» за найменші правопорушення, зокрема за спроби підкупу чиновників. Нинішній соціально-економічний лад посилюється, як картковий будиночок.

Насамкінець слід наголосити, що від самого початку війни проти ЗАТ громадянське суспільство повинно боротися за широку підтримку серед українців, чітко показуючи їм, що його представники відрізняються від тих, хто керував країною дотепер. Для цього потрібно робити те, чого олігархи й чиновники ніколи не робили б через свої світоглядні обмеження. Передусім необхідно спілкуватися з народом, пояснювати йому суть реформ і щотижня звітувати про дії органів влади. Це важко робити ефективно, адже провідні ЗМІ контролюються олігархами, тому викривляють інформацію. Але все ж такі потрібно шукати такі можливості. Крім того, важливо не випускати з поля зору певні зовнішні ознаки: говорити українською (тут ідеться не про вияв патріотизму, а радше про вивчення мови як демонстрацію здатності розвиватися та відсутності зневажливого ставлення до українського), обходитися скромними помешканням, автомобілем, одягом (малі й середні підприємці, які знають реальну вартість грошей, дуже рідко виставляють напоказ свої статки). Тоді українці сприймуть таку владу й систему як свою й на всіх фронтах протистоятимуть ЗАТ «Держава Україна», яке буде приречене на поразку. ■

ПОТРІБНО ВИБИВАТИ СТОВПИ ЗАТ «ДЕРЖАВА УКРАЇНА» ТА ПОЗБАВЛЯТИ ОЛІГАРХІВ РЕСУРСІВ

якими великими були зусилля проти ЗАТ в економічній та управлінській площинах, силові та судді усе це відмотають назад. Подібні спроби ми зараз регулярно спостерігаємо. Тому так важко просувається реформа силових структур та судової системи, бо вони є тим глибоким корінцем, із якого ЗАТ «Держава Україна» легко відроджується

Ірина Бекешкіна: «Українці почали долати патерналістський комплекс»

Спілкувався
Станіслав Козлюк

Тиждень спілкувався з директором Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» про зміни в суспільстві за останній рік, шанси на реванш старої влади та постколоніальні синдроми.

У. Т.: Радянська система виховувала українців як утриманців влади. І за роки незалежності ставлення і влади, і роботодавців до людей не надто змінилося. Чи готові українці відмовлятися від цього іміджу і врешті перетворитися на соціально активних громадян?

— Щодо утриманців так, за часів СРСР будь-яка не інспірована згори ініціатива розглядалася мінімум як небажана, а максимум як ворожо-дисидентська. Виховувався підданський склад характеру. Проте маю вас розчарувати: у значної частини населення це випарувалося в перші роки незалежності України, коли стара система завалилася. І людям, щоб утримати сім'ю, треба було докласти неабияких сил та проявляти ініціативу. Адже не було на кого надіятися. Ринкова економіка будувалася людьми активними: і «знизу» — дрібним та середнім бізнесом, і «згори» — найбільш спритними з тодішньої комуністичної верхівки та їхнього оточення. Тих самих олігархів можна звинувачувати в чому завгодно, але не в пасивності.

У. Т.: А як щодо «пересічних українців»?

— Пересічний українець залишався пасивним. Це так званий комплекс патерналізму: «Має бути хтось, хто про нас потурбується». Після Помаранчевої революції виникла цікава ситуація: з одного боку, зростали економіка й демократія, що давали простір людській активності, а з другого —

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКІН

перемогли люди, які багато наобіцяли, отже, народ вирішив, що треба розслабитися і чекати, коли влада змінить життя на краще (коли «багаті поділяться з бідними», закон буде «один для всіх», а «бандити сидітимуть у тюрмах»). Хоча так і не дочекалися, усі наступні вибори були своєрідним аукціоном обіцянок, тож патерналізм лише наростає.

У. Т.: Як щодо патерналізму зараз?

— Зараз не знаю, треба заміряти. Проте патерналізм високий там, де люди надіються на владу, тому зараз, коли сподівань не так багато, думаю, патерналізму поменшало.

У. Т.: Скільки часу потрібно, щоб подолати цей комплекс?

— Це залежить від умов. Думаю, останні події додали людям віри у власні сили. Після втечі Януковича був дуже небезпечний період, коли стара влада впала, а наступна не зміцніла, до того ж почалася війна. І за таких умов люди фактично врятували Укра-

їну. З'явився волонтерський рух, люди невеликих статків збирали гроші, добровольці пішли на фронт захищати країну. Вони не надіялися ні на кого, лише на себе й таких самих, як вони.

У. Т.: Наскільки зараз люди готові терпіти непопулярні реформи? Наскільки взагалі вони готові до великої соціальної відповідальності?

— Можу послатися на наше дослідження грудня 2014 року. Ми запитували, чи готові люди терпіти для успіху реформ і як довго. 10% респондентів були готові терпіти скільки треба, 38% готові терпіти рік-два, ще приблизно 45% були не готові терпіти. Коли таке питання поставив Центр Разумкова у березні 2015-го, після обвалу гривні, то мене здивувало, що цифри не дуже змінилися. 8% були готові терпіти скільки треба, ще 34% були готові терпіти рік-два, близько половини були не готові взагалі.

У. Т.: У яких регіонах люди були не готові до цього?

— Це, звичайно, східні області, де більшість не голосувала за нинішню владу, проігнорувавши вибори.

У. Т.: Які верстви суспільства найбільше піддаються постколоніальному впливу, можливо, сумують за СРСР?

— Сум за Радянським Союзом до колоніального впливу не має жодного стосунку. Це сум за стабільністю і соціальними гарантіями. Щоправда, зараз, коли выросли цілі покоління, які народилися в незалежній Україні, середньостатистичного суму за СРСР стало менше: за даними опитування січня цього року, 55%, тобто більша частина населення України, позитивно сприймають розпад СРСР, 29% — негативно (13,5% — байдуже, 2% — нічого про це не знають). Проте в деяких регіонах сум за колишнім Союзом дуже сильний: 70% у Донецькій області, 52% у Харківській, 51% у Дніпропетровській, 48% у Миколаївській, 45% у Запорізькій. Звісно, на це впливає і віковий фактор. Але люди не за Московію шкодують, а за стабільним життям, певними соціальними гарантіями. Бо водночас у тих самих областях переважно позитивно ставляться до проголошення не-

залежності України, навіть у Донецькій (40% – позитивно, 32% – негативно і 27% – байдуже).

У. Т.: Наскільки близькість мов, культур може вплинути на процес відриву від Москви-метрополії?

– Близькість культур нікуди не поділася. Але зв'язок обірвався. КМІС і Левада-Центр із 2008 року моніторять ставлення росіян до України й українців до Росії. Так ось серед українців позитивне ставлення до Росії було близько 80% аж до лютого – березня 2014-го. А потім воно враз обвалилося. Але ж у культурі в нас нічого не змінилося. У мові теж. І за Україну на Сході воює багато російськомовних. Просто Росія – це держава, яка пішла на нас війною. Згадаймо боротьбу за незалежність США. У більшості своїй американці були з Великої Британії. Повна тотожність і мови, і культури. І війна.

У. Т.: Наскільки українські еліти є постколоніальними, отже, проросійськими?

– По-перше, на рівні вищої еліти, я це і росіянам багато казала, немає проросійських людей. Хоч би які вони були «рускоязычные», хоч би які вони були совки, але всі з пересторогою ставилися до Росії. Навіть Янукович до останнього часу (і ми не знаємо, що йому пообіцяв Путін у Сочі), але це окрема тема. Просто нікому з них не хотілося бути сюзереном російського царя. Вони хотіли бути у своєму домі господарями. Взагалі мені здається, що найбільша їхня мрія – відкритий європейський ринок і дешевий газ із РФ. Але не варто забувати: багато хто з української верхівки (не хочеться користуватися словом «еліта») ментально дуже близький до російської влади.

У. Т.: Яку роль у суспільних змінах відіграє український середній клас?

– Він відігравав вирішальну роль. Якщо подивитися на Майдан, то 60% людей були там із вищою освітою. Це значно більше, ніж у середньому по Україні. Серед волонтерів чимало представників середнього класу, які кинули роботу. Тобто це рушій змін. Але чисельно він не переважає, на відміну від, скажімо, розвинених країн, де фактично більшість становить середній клас.

У. Т.: Чи перетвориться війна на соціальний ліфт, який приведе нових людей у владу? Чи, навпаки, вона стане чинником, який роз'єднає суспільство?

– Війна об'єднує. За винятком Донбасу, який стоїть відокремлено навіть від Сходу та Півдня. А загалом по регіонах, що стосується євроінтеграції, української самоідентифікації, серйозні зміни були на Сході та Півдні країни. Почалася війна, і люди постали перед вибором: вони за незалежність чи ні. І вони виступили за незалежність, попри різницю мов і культур.

У. Т.: У нас багато критиків влади і мало хто готовий йти й щось міняти.

– Ви думаєте так просто прийти у владу?

У. Т.: Так, але ж ми маємо приклад активістів, громадських організацій.

– Згодна. Власне, у нас немає іншого шляху оновлення влади, як через активістів, які себе проявили. В Україні просто немає іншого резерву.

У. Т.: Тож як пояснити людям, що владу треба не тільки критикувати, а й контролювати?

– Слід сказати, що бажання є. Але немає потрібних знань. Найперше, що треба контролювати, – видатки бюджету. Особливо на місцевому рівні. Цього треба вчитися. І контроль влади не зводиться до того, щоб прийти покричати «Геть!», «Ганьба». Люди не завжди розуміють, що для контролю треба мати певну кваліфікацію.

У. Т.: У нас є досвід роботи активістів у владі. Він не завжди позитивний. Часто система або поглинає людей, або викидає їх. Як вирішувати цю проблему? Можливо, Україні потрібен новий суспільний договір?

– Перше. Треба міняти, і швидко, систему державної влади. Там багато людей, які себе скомпрометували. І друге. Вони навіть за бажання не можуть поспіти за змінами. Вони до цього не придатні. Разом із тим я трохи знаю цю систему зсередини від тих громадських активістів, які опинилися у владі. Не так просто звільнити людину. У нас є закони про працю. І навіть якщо їх звільнити,

важко знайти кваліфікованих фахівців на ті зарплати, які пропонуються. Зараз у міністерствах є вакансії, оголошено відкриті конкурси, але на 2,4–2,5 тис. грн мало хто хоче йти. І це теж проблема. Мене не радує, що коли оголосили конкурс у ДАІ в Києві, то там 30 осіб на місце, серед яких, хвалиться, є й люди з двома вищими освітами. Чому вони туди йдуть? Бо їм обіцяли 10 тис. грн зарплати. А держслужбовець отримує 2,4 тис., заступник міністра – 8 тис. І це ще одна серйозна проблема, без вирішення якої не буде оновлення влади.

У. Т.: Наскільки соціальні та економічні потрясіння можуть посприяти підірванню для реваншу старої влади?

– З Януковичем покінчено – це точно. Зараз реванш неможливий. Люди розчарувалися в Партії регіонів, яка не стала брати участь у виборах, Опозиційний блок теж багато не набрав. Очевидно, що ці люди сподіваються на реванш на місцевих виборах. Не тому що їх під-

ЛЮДИ НЕ ЗАВЖДИ РОЗУМІЮТЬ, ЩО ДЛЯ КОНТРОЛЮ ВЛАДИ ТРЕБА МАТИ ПЕВНУ КВАЛІФІКАЦІЮ

тримка дуже висока. А тому що в регіонах, де тримала монополію ПР, випалене політичне поле. Там немає популярних кандидатів.

У. Т.: Тобто місце Партії регіонів ніхто не посів?

– Так. Трохи взяв Опозиційний блок. Він лідирував на виборах на Донбасі з 30% підтримки. Але якщо на дільниці прийшли 30% виборців регіону, то 30% від 30% – це 10%. І є небезпека, що люди масово не з'являться на вибори, а прийдуть ці 10–15% і проголосують за Опозиційний блок. Або, ще гірше, за тих, хто їх елементарно купить.

У. Т.: Вільну нішу можуть зайняти проросійські сили?

– Думаю, поки що ні. Бо на звільнених територіях люди бояться повернення «ДНР-ЛНР». Там уже Правого сектору бояться менше, ніж «народних республік». ■

«...Я ніколи маму не побачу».

Листи через лінію фронту

Звичайний чоловік з одного із великих міст Східної України. Професійний спортсмен, який несподівано, але щиро захопився історією, особливо військовою. Інколи брав участь у реконструкціях, маючи органічний вигляд у будь-якій формі. Бачив, напевно, усі наявні художні фільми про баталії в тому чи іншому сторіччі й завжди влучно міг порадити кіно під настрій. Слухав рок. Ризикуючи втратити роботу, їздив на Майдан під час Революції гідності. Мав гарний низький голос: «...Воины света, воины добра, охраняют лето, бьются до утра...»

Ця пісня є серед аудіозаписів на його сторінці в соцмережі й сьогодні. Про те, що він опинився по той бік окопів, я дізналася наприкінці січня. Написав про це сам, тоді вже перебуваючи в донецькому шпиталі. Я в той час була в передмісті «столиці ДНР» – у Пісках.

Уривки з його подекуди сумбурних листів жодним чином не покликані «олюднити» сепаратистів і аж ніяк не виправдовують його власної участі в конфлікті –

Автор:
Валерія
Бурлакова

Малюнки:
Никита Тітов

участі чоловіка, долею якого нині опікується українська контррозвідка. Але в них власноруч зруйноване життя окремої маленької людини. Поступова зміна її поглядів. Та й просто деякі цікаві факти з побуту сепаратистів.

23 ЛЮТОГО

Привіт. Рік майже не спілкувалися. Ти як? Бачу, що у батальйоні якомусь... Я воюю на протилежному боці. Але, думаю, я військовий, ти військова – можемо, напевно, говорити на нейтральні теми?

Знаєш, я на початку квітня просто розчарувався у Майдані, у Правому секторі тощо... Тому з квітня тут.

Якось навіть у штрафбат потрапив за те, що базікав українською. Так я тоді українським полоненим – і соки, і сигарети хоропі, і телебачення! Як міг намагався допомогти. А сам окопи рив.

А от ви мирних бомбите. Ну навіщо? По Маріуполю вдарили... Не думаю, що це ми: «Град» не дістав би. Коли миритися будете вже? Коли вгамується? Віддали би Донбас та й усе. Тут люди злі на вас за обстріли. Краще б ви у Києві лад наводили, бо жесьь – бакс, газ, бензин. І вашим, кажуть, навіть не виплачують за поранення...

Я дуже сподіваюсь, що до наступного квітня вже буде мир. Ви скинете Пороха, нормального оберете. Кордон зробите по старі кордони області.

Я зараз у лікарні: тиждень тому, під час штурму нового терміналу, мене поранили ваші кіборги. Щойно до нас нових поранених привезли. Осколки у паху. Мрак. Одумайся, Лер. Це війна. Мені теж все було пофіг, хоч і були контузії. Але куля – це жак. Це дикий біль. А якщо смерть? Чи без руки, без ноги залишитися? Чи осліпнути? І заради чого? Щоб Яценюк бабло гріб?

...Ну давай. Мир і дружба? Знаєш, якщо, не дай Боже, щось – я спробую тебе витягти.

Як з їжею у вас? Гаряче готуєте? Хоч щось смачненьке було на обід? Живи усі?

2 БЕРЕЗНЯ

Ти як? Ваші всі живі? Їсти маєте що? І чи не час вирушати додому? Лер, вирішуй, хоч ти і противник – мені не байдуже. Хочу, щоб ти була жива-здорова. Якби у полон потрапила, зробив би все, аби тебе відпустили. Дав би по шиї і відправив би до Києва. Ти не маєш

мерзнути в окопі незрозуміло заради кого і чого.

Це війна США та Росії. Ми у ній – м'ясо.

А я, блін, напевно, ніколи ані маму, ані Батьківщину не побачу...

19 БЕРЕЗНЯ

Лер, я у Криму. Звільнився. Вітаю з весіллям – ви хороша пара. Ти як? Вибач, що не міг писати.

Додому тягне нереально, але поїхати не могу: розстріляють, напевно. Тільки зараз остаточно зрозумів, яким був ідіотом.

Як думаєш, якщо я перейду, є можливість, що не стратять, а дадуть шанс виправитися? Я не могу так жити. Не хочу більше, щоб мама мене соромилась. Я нею, матір'ю, клянусь, що не вбив нікого. Полоненим допомагав. Але все одно страшенно завинив... Я не знаю, що це було. Тупо як гіпноз на рік. Це просто жах – що я зробив, як я міг? Навіщо я Батьківщину зрадив?

Ідіот...

Я ще взимку хотів звалити звідти, тоді й написав тобі вперше. Але тут за українцями стежать п...ц як.

Чесно, стріляв у вересні. Тоді БТР підійшов. Терикон та злігна смуга нас відпрацювали спочатку, потім піхота з соняшників. Але я вже тоді знав, що рано чи пізно втечу, що не моє це. З «мухи» вистрілив убік. І то мене хвалили, бо всі інші всралися після арти.

Мамі мій подзвони. Вона багато розповідь.

30 КВІТНЯ

Привіт. Як там? Швидше за все, незабаром мене відправлять у Ємен. На війну там. Фактично примусово. Ще трохи часу дали перепочити тут.

Не хочу до арабів. Додому хочу...

Блін. Бережи себе. А правда, що ви ніколи не здаєтеся у полон? Я просто ваших, добровольців, не бачив ніколи. Тільки ЗСУшників.

9 ТРАВНЯ

Як не дивно, я досі у Криму. Взули, вдягли у цивільне. У ресторані безкоштовно годують як фронтовика. Дали кімнату, плюс 500 рублів на день. Ще 300 тисяч у зв'язку з пораненням і 25 тисяч зарплатня... Фрукти, море... типу реабілітації. Тільки я Батьківщину не продаю. Стоп, та що я пишу... Я ж її вже продав... Ех.

Блін, я парад побачив в інтернеті... Захар, Моторола, Плотва – пісєц, брєжньєви! За що стільки пацанів загинуло? Наївних зазомбованих росіян-добровольців? Щоб у «ДНР» люди голодували, у ямах сиділи, а ці каталися й жирували як піночети? Бананова республіка...

Лерчику, скажи чесно, а були хлопці, що до вас перебігали? Нам, сама знаєш, нічого не розповідають.

Тут щойно салют був. Народ бухає страшенно.

А я чомує згадую свого старого друга – морпіха з Севастополя. Він за Україну воює. Кіборг. Його тут спільні знайомі час від часу згадують і все дивуються: як він міг?! А те, що в місцевих бізнес забирають, що росіяни все захоплюють – це їм пофіг.

13 ТРАВНЯ

Сумую за звуком вибухів. Тягне воювати. Тягне до зброї. Як ти думаєш, якщо мені дозволять повернутися, – мені дозволять воювати за Україну? Якби ти знала, як я тобі заздрю. Ти вдома. Ти Батьківщину захищаєш.

Просто нестерпно тут. Дуже хочеться видертися з цього лайна. Але навіть якщо дивом вийде, як люди вдома ставитимуться до мене? І як я сам із цим житиму? Не уявляю. ■

Внутрішні неповерненці: Крим

Автор:
Богдан Буткевич

За оцінками ООН, в Україні вже понад 1,2 млн внутрішньо переміщених осіб, тобто біженців з окупованих російсько-терористськими військами територій Криму та Донбасу. Про них гуляє багато міфів, але реальним серйозним науковим вивченням цього величезного прошарку вчені починають займатися тільки нині. При Українському католицькому університеті за сприяння посольства Великої Британії та Української миротворчої школи було проведене ґрунтовне соціологічне дослідження внутрішньо переміщених осіб: їхніх мотивацій поїхати з рідних місць, стратегії міграції та проблем, що виникають під час адаптації на новому місці проживання. **Тиждень** ексклюзивно публікує деякі висновки цієї роботи. Перша частина нашої розповіді – про переселенців із Криму.

КУДИ І ЯК

Дослідження було проведене у п'яти найбільших містах-мільйонниках, де переважно і сконцентрована маса переселенців: Дніпропетровську, Харкові, Одесі, Києві та Львові. Мова про тих, хто вирішив поїхати самостійно. У випадку кримчан – про людей, які зробили це в березні – квітні 2014-го, а коли йдеться про жителів Донбасу, то у травні – липні того самого року. Централізовано евакуйовані восени – взимку 2014–2015-го мешканці окупованих територій до вибірки не ввійшли. Науковці провели 24 глибинні інтерв'ю із внутрішньо переміщеними особами з Криму, та 46 – із Донбасу.

Згідно зі статистикою, більшість переселенців із АРК їхала і їде досі до Києва та Львова. Вибір

столиці очевидний: тут набагато ближче до владних структур, що опікуються їхньою проблемою, що полегшує звернення туди і пришвидшує владнання проблем. Окрім того, чимало важить питання працевлаштування: на жаль, в Україні й досі існують гігантські економічні диспропорції, через які роботу в Києві знайти набагато простіше, ніж у будь-якому іншому місті.

Кримські татари здебільшого переселилися до Львова. Це було зумовлено запрошенням та готовністю міста прийняти переміщених осіб. Щире бажання допомагати, виголошене на рівні місцевої влади, а також схвальна реакція жителів міста не могли не привабити кирилли. Відіграло свою роль і позитивне ставлення західноукраїнського населення до них через власний досвід депортацій та масового переселення, який люди мають із повоєнних часів.

«Був я у Львові кілька років тому, – розповідає кримський татарин поважних років. – Мені він дуже сподобався. Я про себе подумав: як добре було б тут пожити, попрацювати, поспілкуватися. Тут дуже хороші люди, привітні, головне – віруючі. Просто з віруючими легко розмовляти. Ніби мова у нас одна, хай навіть ми мусульмани, а вони християни. Але вони вірують, вони не атеїсти. Вони по-своєму вірують».

Більшість кримчан переїхала відразу, на початку окупації. Головною причиною було створення загарбниками нестерпних умов для проукраїнськи настроєних людей Кримського півострова. «Я вирушив до Харкова на екскурсію, бо давно хотів на нього подивитись, і коли я їхав, то десь на кордоні із Кримом уже стояли російські прикордонники, перевіряли, – розповідає молодий кримський татарин. – Зрозумів із

їхньої розмови, що мене вже не пустять назад, але я не зупинився. Кордон перетинав увечері, а вже зранку брат подзвонив і сказав, що російська поліція шукає, нібито через причетність до «Правого сектору». Зробили вдома трус у брата... Думаю, тому що я підтримував проукраїнський рух у Євпаторії».

«Ця агресія, цей ось натиск, це все не давало мені спокою, бо я пам'ятаю Першу чеченську війну, Другу чеченську, як було все, – розповідає літній кримський татарин. – Заходили під прикриттям добрих справ, потім зникали люди, почалося беззаконня. Я побоювався за своїх онуків. Ми дітей брали з Чечні, коли там багато залишалося без батьків. Ті малюки були дуже травмовані. Коли чули, як гуде літак великий, то мочилися під себе. Я завжди тоді своїх онуків уявляв. Думаю, не дай Боже їм побачити таке. І ось воно сталося. Зараз-то все ніби спокійно, хоча не зовсім. Людина повинна жити там, де її сім'я, релігія, життя немає небезпеки. А тут незрозуміло. Вриваються в дім, обшукують. Мечеті – теж».

Інші респонденти підтверджують: для кримських татар величезним шоком став саме релігійно-національний тиск. Постійні обшуки побожних людей, вилучення мусульманської літератури, сегрегація за етнічною ознакою змусили дуже багатьох шукати шляхів до виїзду з АРК. «Мої батьки живуть у доволі від-

Продовження
теми
внутрішніх
переселенців
читайте у
наступному
номері

ФОТО: УКРАЇНСЬКЕ ФОТО

даленому селі, ізолюваному від цивілізації, – розповідає молода жінка-киримли. – Приїжджала ФСБ, обшукувала кримськотатарські сім'ї, шукали ісламську літературу і гривні українські, звільнили директора – кримського татарина зі школи, хоча він там керував уже доволі довго».

«Після цих подій зрозумів, що майбутнього там, де жив, не бачу, – розповідає молодий мешканець Криму, етнічний росіянин проукраїнських поглядів. – Перспективи у своєму місті я вже не уявляв, стомився від напруження, від гоніння на все українське – коли розривали прапори, знищували все підряд. Дуже важко було витримати, психологічно перебувати в цьому, з усіх боків відчувався тиск, до того ж мій рідний Севастополь іще таке специфічне місто, всі кричать: «Росія, ура-ура!» Немов стадо яєсь. Дуже мало людей зі своєю думкою, і, висловивши її, ти ставав автоматично ізгоєм. Якщо говорив щось українською, то відразу виявлявся «бендеровцем», якимось ворогом, звучали мати, погрози на твою адресу».

У трохи кращих умовах опинилися кадрові військові, про переведення та адаптацію яких подбало Міністерство оборони України. Значну кількість військовослужбовців перевели до Одеси. «Ми переїхали під час передислокації нашої частини 4 квітня 2014-го, – розповідає армієць із Криму, що наразі служить на материках. –

Держава нам надала тимчасове помешкання в санаторії «Куяльник». Проживання, триразове харчування та проїзд на службу. Ми провели так три з половиною місяці, поки вийшла директива про те, що повинні знайти собі житло, але його нам уряд компенсуватиме». Але це тільки позірно, адже нинішні умови побуту багатьох із них важко порівняти навіть із довоєнним рівнем.

ЧОМУ І ЩО РОБИТИ

Важливо те, що переважно кримчани чітко розуміли: вони їдуть надовго, і їм потрібно відразу облаштуватися. Тому й намагалися якнайкраще соціалізуватися й адаптуватися на новому місці. На відміну від чималої кількості переселенців із Донбасу, які, навпаки, вважали, ніби покинули рідні місця тимчасово, на невеликий проміжок часу. Ця настроєність на вирішення проблем своїми руками дуже зарекомендувала кримським переселенцям, адже якщо в березні – квітні допомога волонтерів була чимала, то з початком бойових дій на Сході її помітно поменшало.

Відразу після переселення кримчани активно взаємодіяли з державою, адже їм потрібно було фактично розпочинати життя спочатку. Реєстрація, оформлення статусу приватного підприємця чи біженця, звернення про надання земельних ділянок – це тільки коротенький перелік усіх тих бюрократичних процедур, із якими довелося зіткнутися пере-

однозначна в оцінках подій. Але всі ці люди – як кримські татари, так і слов'яни – сходяться в тому, що не хочуть повертатися на окупований Росією півострів, бо не бачать там майбутнього ні для себе, ні для своїх дітей.

Цілком логічно, що кримські переселенці самотужки створювали волонтерські організації для координації своєї діяльності, не чекаючи допомоги ззовні. Питання працевлаштування здебільшого теж вирішували самі – створювали власний бізнес, зокрема етнічні ресторани та фастфуди. Майже відразу постало питання про формування локальних національно-культурних товариств.

«Роботу зараз ось уже налагоджую, – розповідає один із таких підприємців у Львові. – Приватне підприємство відкрив. Зараз збираємося орендувати додаткове приміщення. Робитимемо те, що вміємо. Відкрив тут точки продажу чебуреків. Допомогли підприємці, місцеві, львів'яни. Звернувся до них – надали приміщення. Ну і стартували, запустилися. Зараз, якщо можливість буде, треба якийсь шматок землі десь узяти, будувати. Країна в такому становищі, що не ми повинні просити, а вона потребує, щоб ми її підтримали хто як зуміє: хтось – хлібом, хтось – словом, хтось – молитвою».

Найбільші проблеми з економічною адаптацією виникають, з одного боку, у студентів та молодих фахівців, яким важко знайти роботу в нових умовах (та й оплата їхньої праці не забезпечує прожиткового мінімуму), і пенсіонерів, що не бачать перспектив, – із другого. Представники цих соціальних груп не мають додаткової допомоги, тому здебільшого залишаються в погано пристосованих для життя помешканнях, наданих державою ще в березні, часто неопалюваних. Водночас у них не існує жодних підстав для відчуття стабільності навіть щодо цього житла, оскільки їм постійно наголошують, що воно тимчасове.

Доконалим фактом є достатньо непогана адаптація кримських переселенців в українському суспільстві. До цього їх змусило насамперед відчуття невідворотних змін, що відбулися на батьківщині й чітко розуміння, що ця ситуація, на жаль, надовго. ■

ПЕРЕВАЖНО КРИМЧАНИ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІ ЧІТКО РОЗУМІЛИ, ЩО ЇДУТЬ НАДОВГО, ЯКЩО НЕ НАЗАВЖДИ, НА ВІДМІНУ ВІД ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ІЗ ДОНБАСУ

селенцям. У цьому був свій позитив, адже біженці відразу вписалися в суспільство, а не стали виокремленою кастою знедолених людей, як це не раз бувало в історії.

Молодь та особи середнього віку мають чіткіше виражену проукраїнську ідеологічну позицію в оцінках російської агресії. Натомість старше покоління розглядає дійсність швидше крізь призму стратегії виживання й менш

Даце Мелбарде: «Одна із цілей російської пропаганди – послабити відчуття патріотизму»

Спілкувалась
Анна Корбут

Тиждень розмовляв із міністром культури Латвії про російську війну за серця та голови молодих латвійців і про те, як сама Латвія та Європа загалом можуть цьому протистояти.

У. Т.: Недавно була річниця завершення Другої світової. У нашому регіоні традиційно хтось поминає її жертв, а хтось святкує перемогу. Чи існує поділ на умовні «8 травня» й «9 травня» в латвійському суспільстві? Наскільки він серйозний?

– Ставлення до результатів Другої світової – це одна з тем, що змушують нас говорити про розкол соціальної пам'яті сьогодні, й один із критеріїв оцінки питань, у яких наше суспільство розділилося.

Половина латвійців пам'ятає Першу республіку, проголошення незалежності, а відтак радянську окупацію в 1940 році. Ця група сподівалася, що закінчення Другої світової обернеться новою нагодою відновити незалежність. Для неї результати війни – так зване звільнення – стали втратою надії, другою окупацією.

Інша частина суспільства бачить у закінченні війни велику перемогу Радянського Союзу й російської цивілізації. Таке сприймання є частиною міфології, що пропагується в нашому інформаційному просторі через різні російські канали. І це інструмент поглиблення розколу між двома групами соціальної пам'яті.

Оскільки Латвія – країна демократична і в нас чітко визначена свобода зібрань та висловлювання, ми не обмежуємо нікого у відзначанні завершення Другої світової так, як він вважає за потрібне.

У. Т.: А який портрет тих, хто належить до групи «9 травня» у вашому суспільстві?

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАНІН

Статистика свідчить, що за останні два роки обсяг контенту про Латвію на російських каналах зріс: із нього лише

2% позитивного,
38% нейтрального,
решта – негативний або ворожий.
Основний меседж – країна не відбулась, у ній відроджується нацизм і не поважають прав людини

– Вона доволі неоднорідна, але здебільшого це російськомовні громадяни або ж люди, які особисто воювали у Другій світовій, та їхні родичі. Що турбує нас як країну, котра намагається виробити спільну пам'ять, – це зростання кількості молодих латвійців, які приєднуються до такої парадигми пам'яті та її вшанування. Тобто викладання латвійської історії в наших школах, особливо з російською мовою навчання, викликає запитання: які меседжі доносять і що мотивує молодше покоління ставати на бік соціальної пам'яті, прив'язаної до радянських часів?

Серед пояснень дедалі більший обсяг пропаганди в наших ЗМІ. Статистика свідчить, що в наративі російських медіа стає щоразу більше брехні. Крім того, обсяг контенту про Латвію за останні два роки значно зріс: із нього лише 2% позитивного, 38% нейтрального, решта – негативний або ворожий. Основний меседж – країна не відбулась, у ній відроджується нацизм і не пова-

жають прав людини. Російські канали показують багато історичних матеріалів, зокрема фільми про Другу світову, привабливі серіали, документальне кіно, та й художні фільми також. Усе це впливає на молодь, яка, зрештою, навіртається до проросійської соціальної пам'яті.

РФ, окрім того, дуже активно працює з молодими лідерами російськомовних спільнот, організовує в себе для них літні табори. А ще опікується громадськими організаціями, фінансує місцеві історичні та культурні проекти. Відтак ми спостерігаємо багато елементів гібридної війни в Латвії. Тривають битва за серця та голови, насаджування іншого набору цінностей, і це штовхає людей у бік «русского міра».

У. Т.: Ця гібридна війна точиться вже понад рік, а опосередковано – ще довше. Чи знайшлися за цей час ефективні інструменти спротиву?

– Розуміємо, що ми мала країна й самим протистояти надзвичайно агресивній пропагандист-

ській машині, в яку Кремль укачує мільйони, майже неможливо. У нас і коштів співмірних на це немає. До того ж важливо розуміти, що як демократична держава ми не можемо відповідати на чужу пропаганду дзеркальними методами або цензурою. Якщо зробимо так, то справді станемо частиною іншого світу. Тому це величезний виклик: як боротися з російською пропагандою і сприяти при цьому розвитку свободи слова та вільної журналістики. І водночас треба захищати наше суспільство, особливо уразливі групи на кшталт молоді, від дедалі більшого обсягу пропаганди.

Один із пріоритетних інструментів тут освіта. Вона має починатись у дуже ранньому віці, навчаючи дітей і підлітків сприймати ЗМІ та інформацію критично, відрізняти брехню від правди. Тому ми попросили Міністерство освіти і науки ефективніше трудитися над програмами інформаційної грамотності. Ефект з'явиться у тривалій перспективі, але це запобіжний захід, який слід реалізовувати.

Інший напрям – треба думати і працювати над альтернативним контентом для російськомовних. У латвійському інформапросторі є дві групи: латвійсько- та російськомовні. Перші хочуть жити у своєму національному просторі й говорять рідною мовою вдома. За останніми дослідженнями, вони дивляться виключно або переважно латвійські канали. Але частка латвійців, що цікавляться російськими, зростає. Пояснення – РФ справді створює цікавий, динамічний і різноманітний контент. А опитування тим часом виявляють, що в наших вітчизняних каналах глядачам часто не подобається надмірний негатив. Виклик полягає в тому, як зробити наш контент привабливішим.

Але нас дуже турбують ті, хто спілкується російською вдома, та їхній вибір ЗМІ. Це не обов'язково етнічні росіяни: вони становлять 27% нашого населення, а російськомовних значно більше. Це здебільшого представники інших етнічних меншин, яким за радянських часів не було прищеплено латвійської мови й культури, тож, як наслідок, рідна для них тепер російська. Тих, хто дивиться переважно або виключно російські

канали, в нас понад 80%. Це чітко свідчить про те, що велика частина суспільства зараз живе в інформапросторі, сформованому ЗМІ сусіда.

Один можливий інструмент конкуренції – контент, зосереджений на місцевих проблемах, програми та фільми, що звертаються до латвійських питань і представляють наших людей. Окрім того, в нас уже є деякі методи, що працюють (і таких треба більше), сягаючи поза межі медіапростору. Наприклад, торік ми відчинили двері штабу КГБ в Латвії. Тепер усі можуть заходити туди й бачити на власні очі документи та місця, що свідчать про злочини тоталітарного режиму. Для нас важливо активізувати дискусії про нього. Інший важливий проект – наш Музей окупації. У ньому ми представляємо й засуджуємо всі форми тоталітаризму: як нацизм, так і комунізм. Це офіційне ставлення та ідеологія нашої соціальної пам'яті.

Наші методи мають ґрунтуватися на творчих рішеннях та емпатії. Історію часто подають у фактах і цифрах, а нам надзвичайно важливо розповісти її по-іншому – через мистецтво. Маємо створювати документи, книжки, фільми, театральні постановки – все, що викликає емоції, які можна зрозуміти, співвідносячи з ними себе. Особливо це стосується молодшого покоління – до 25 років, яке не бачило навіть процесу здобуття Латвією незалежності в 1990-х. Тепер у нього має бути можливість відчувати це на рівні емпатії.

У. Т.: А чи є ширше, європейське вирішення цієї інформаційної проблеми?

– Іще один шлях – об'єднати європейські зусилля, створити новий телеканал чи інтернет-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Даце Мелбарде народилася 1971 року в Ризі. Має ступінь бакалавра з історії Латвійського університету й магістра з теорії культури і держуправління Латвійської академії культури. У 1994–1996 роках очолювала Культурний центр Латвійської політичної академії, а потім Центр державних молодіжних ініціатив Академії культури і науки. Від 1999-го до 2004-го – генеральний секретар Національної комісії Латвії у справах ЮНЕСКО. У 2004–2009-му – заступник держсекретаря з культурної політики при Міністерстві культури. На цій посаді брала активну участь у розробці Рекомендацій щодо нової довгострокової національної культурної політики на 2006–2015 роки. У 2011–2013-му очолювала Латвійський національний культурний центр. Міністр культури Латвії від 2013 року

платформу, які забезпечували б об'єктивнішу інформацію російськомовній аудиторії, що живе по всьому в ЄС. Але йдеться не лише про неї. Ми всі є цілком московської пропаганди й потребуємо об'єктивного контенту.

За час головування Латвії в Раді Європи (січень – червень 2015 року. – Ред.) ми працюємо над удосконаленням правового інструментарію (наш аудіовізуальний сектор регулюється нормами ЄС). Це повинно допомогти нам гнучкіше і проактивніше боротися з дезінформацією.

Інше питання – стратегічна комунікація в європейській спільноті та на рівні країн-членів ЄС. Вона передбачає вибір національного нарративу та інструментів,

«МИ ХОЧЕМО ЗБАЛАНСУВАТИ СВОЮ ІСТОРІЮ ТАКИМ ЧИНОМ, ЩОБ ГОВОРИТИ НЕ ЛИШЕ ПРО ТРАГЕДІЇ, А Й ПРО ДОСЯГНЕННЯ, БАГАТСТВО СПАДЩИНИ ТА ЄВРОПЕЙСКУ ІДЕНТИЧНІСТЬ»

щоб його просувати; а ще політику соціальної пам'яті. Якщо хочемо створити більш конкурентну й конструктивну альтернативу російській пропаганді в міжнародному середовищі, мусимо системно працювати над політикою нашої соціальної пам'яті та над меседжами, які формулюємо.

Одна із цілей російської пропаганди – послабити відчуття в нас потрібності нашої країни, послабити відчуття патріотизму. У відповідь маємо створювати програми, які посилять б нашу впевненість у власних країнах. Для нас стратегічним роком є 2018-й, коли відзначатимемо століття Латвійської Республіки. Зараз ми працюємо над тим, щоб посилити в нашому суспільстві відчуття належності до Латвії. У межах цієї роботи хочемо збалансувати свою історію таким чином, щоб говорити не лише про трагедії та жертви минулого, а й про досягнення, багатство нашої спадщини та європейську ідентичність. Саме так треба підходити до інформапростору, посилювати відчуття причетності до власної країни в суспільстві. ■

Небезпека чи подразник?

Після тривалого політичного бродіння нове протистояння

Нещодавні сутички у другому за розмірами місті Македонії Куманові – це найпотужніший вибух насильства на Балканах від 2004 року й найстрашніший у цій нестабільній країні за весь час після 2001-го, коли вона опинилася на грані міжетнічної війни. 9–10 травня поліція провела повномасштабну силову операцію проти так званих «албанських терористів». Загинуло 8 поліцейських і 14 албанців. Регіон здригнувся від страху перед новим балканським конфліктом.

Але кожен, хто спробує розібратись у цих перипетіях, дістане більше запитань, ніж відповідей. За словами місцевої влади, ті, кого назвали терористами (багато з них приїхало із сусіднього Косова), намагалися почати битву за «Велику Албанію», що мала б охопити Албанію, Косово та деякі райони Македонії. Чверть двохмільйонного населення останньої становлять албанці; після відвернення загрози війни 14 років тому владу не без проблем ділять коаліції, що представляють як етнічну більшість (православних слов'ян), так і албанців (переважно мусульман).

Бойовики, може, й справді планували такі атаки. Але повідомляється, що їхня група зайшла на території кримінальних угруповань, які «тримають» кордон між Косовом, Македонією та Сербією. Ці групи могли мати певну свободу дій із дозволу македонської поліції завдяки політичним зв'язкам.

Схоже, що операція проти бойовиків означає зміну тактики уряду Македонії, від 2006 року очолюваного Николю Груєвським. Він відчуває активний тиск на багатьох фронтах: від лютого його опоненти із Соціал-демократичного союзу Македонії почали зливати компрометуючу ін-

формацію із прослуханих службами безпеки телефонних розмов близько 20 тис. осіб. Якимось чином ці матеріали потрапили до рук опозиції. Відволікти увагу громадськості від скандалу дуже кортить багатьом людям. Адже записи, схоже, свідчать про тиск на суди й виборчі махінації членів уряду. Нові викривальні матеріали можуть завдати чималих клопотів високоставленим етнічним албанцям. Крім того, очікуються свіжі версії щодо вбивства

справ країни. Це відбулося після суворих попереджень із боку західних урядів про необхідність збереження стабільності. У цьому вибухонебезпечному середовищі, за словами політолога Ветона Латіфі, мало хто вірить офіційним заявам, мовляв, останній вибух насильства був лише успішною антитерористичною операцією; більшість припускає, що організатор цих дій хотів радше відволікти увагу.

Суспільні настрої відобразив відеосюжет, який миттю зажив популярності. У ньому албанець із Куманова каже репортерам, що «ніхто не хоче війни», й обіймається із сусідом – представником етнічної більшості. А потім заявляє, що він і його приятель знають: ними просто маніпулюють.

Цей вибух насильства – антиреклама для країни, яка прагне дипломатичної респектабельності. Македонія – кандидат на вступ до Європейського Союзу від 2005 року, і щороку Європейська комісія безрезультатно закликає до початку перемовин щодо вступу. Одна з перемов – справа зня Греції, яка заперечує проти використання сусідньою державою назви Македонія і перешкодила, зокрема, її вступові до НАТО. У цій похмурій атмосфері в країні відбувся спад таких показників політичного здоров'я, як свобода преси та судів. Македонія – невелика країна і привертає мало уваги за кордоном. Але вона відіграє свою роль у ширших проблемах етнічного тертя й беззаконня на Балканах. «ЄС укотре змушений буде переконатися, що добросердне невтручання до хорошого не доведе», – вважає один заслужений балканський дипломат. ■

МАКЕДОНІЯ – НЕВЕЛИКА КРАЇНА, АЛЕ ВОНА ВІДІГРАЄ СВОЮ РОЛЬ У ШИРШИХ ПРОБЛЕМАХ ЕТНІЧНОГО ТЕРТЯ Й БЕЗЗАКОННЯ НА БАЛКАНАХ

п'яти рибалок-македонців на Смілковському озері у 2012 році: у цьому злочині держава звинувачує ісламистів. На 17 травня заплановано велику антиурядову демонстрацію.

Очевидно, для заспокоєння обуреної громадськості 12 травня у відставку пішли голова служби безпеки й міністри транспорту та внутрішніх

zik

ГРА У КЛАСИКУ

*з Сергієм
Рахманініним*

**щопонедіка
о 22:00**

Після ОПЕК

Американські сланцеві компанії
як стабілізаційний чинник у виробництві нафти

БІЛЬШЕ НАФТИ – БІЛЬШЕ ПРОСТОРУ ДЛЯ УРІЗАННЯ ВИТРАТ

Великі компанії вкладали великі гроші у великі нафтові родовища, а картель країн – видобувачів сировини установлював таку ціну, щоб і самим збагачуватись, і нафтовим корпораціям прибуток був. Отак приблизно працювала ця галузь. Раніше.

Схоже, нині звичну модель порушено. 13 травня Міжнародне енергетичне агентство (МЕА), яке представляє основні країни – споживачів нафти, заявило про створення глобального надлишку її пропозиції: Саудівська Аравія гарячково помпувала чорне золото, змага-

ючись за частку ринку з американськими виробниками сланцевої нафти. Продуктивність і запас міцності сланцевих компаній виявилися значно більшими, ніж гадали саудити й інші члени ОПЕК. Торік у листопаді, коли ціни вже падали, члени цієї організації припинили намагання узгодити між собою норми видобутку, що лише прискорило обвал цін на сиру нафту. Вони розраховували, що це змусить конкурентів (особливо на американських сланцевих родовищах) різко зменшити інвестиції у свої розробки. А коли попит стрімко впаде, ціна на товар підскочить знову.

Але цього не трапилося. Відновлення відбулося тільки частково: ціна марки West Texas Intermediate (WTI), одного з основних еталонів сирої нафти, рік тому трималася трішки вище від \$100, а в березні впала до мінімальної позначки \$44; до середини цього тижня вона повернулася лише до \$60. І якщо надлишок збережеться, то, ймовірно, знову знизиться. Поки міністри нафтової промисловості країн ОПЕК готуються зустрітися наступного місяця у Відні, до Wall Street Journal потрапив проект документа, в якому йдеться про те, що навіть за найсприятливішого розвитку подій ціна не перевищить \$76 за барель до кінця 2025 року. Окрім іншого, там розглянуто сценарій, у якому вона опускається нижче за \$40. ОПЕК заперечує існування документа, але є всі підстави вважати, що шанси повернення цін на сирець до тризначних чисел примарні.

Великі нафтові мультинаціональні компанії, як-от BP, Chevron, ExxonMobil, Shell і Total, відреагували на подешевшання нафти урізанням витрат, а також відтермінуванням деяких розвідувальних планів або відмовою від них (хоча цього тижня Shell отримала попередній дозвіл на поновлення проекту в Арктиці вартістю \$6 млрд, якому заважали затримки й аварії). Проте видобуток у сланцевих фірм виявився на диво потужним, хоча вони й значно скоротили кількість бурових вишок після досягнутого в жовтні піку (див. «Не зупиняючись»).

Одна з причин – завбачливе хеджування, здійснене деякими продуктувальниками сланцевої нафти. Це означає, що вони фактично отримують більше за поточну ринкову ціну. Але багато виробників, які не застрахувалися схожим чином, також не припиняють видобувати нафту, бо ринкова ціна все ще вища за граничні витрати на виробництво кожного додаткового бареля, навіть якщо не покриває початкових витрат на буріння свердловини. А найважливіше – їхня продуктивність і надалі покращується, хоча й нерівномірно. «Якщо раніше на розробку однієї свердловини потрібно було 35 днів, то зараз

До Wall Street Journal потрапив проект документа, в якому йдеться про те, що навіть за найсприятливішого розвитку подій ціна не перевищить

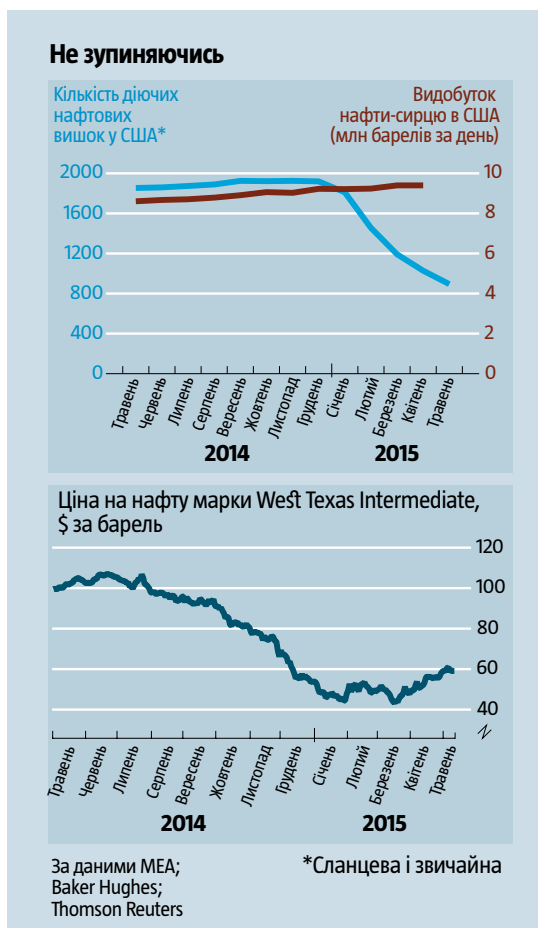
\$76
за барель до кінця 2025 року.
Окрім іншого, там розглянуто сценарій, у якому вона опускається нижче за **\$40**

треба 17», – каже віцепрезидент IHS Деніел Єрджин. За його словами, видобуток нафти на кожен долар інвестицій 2015-го зросте на 65%. Цьому сприяють досконаліша георозвідка, вдосконалення рідини для гідророзриву та інтенсивніше використання бурових вишок.

Загалом, за оцінкою IHS, 80% нових потужностей окупляться вже цього року за ціни на марку WTI на рівні \$50–69 за барель. Коли цими днями вона перевищила \$60, деякі сланцеві компанії знову заговорили про збільшення видобутку. Кількість уже готових «під ключ» свердловин, які чекають кращих цін (так званий *fracklog*), іще під питанням. Але принцип зрозумілий: американські сланцеві компанії стали новим «стабілізуючим виробником» на світовому нафтовому ринку.

Раніше парадом на ньому командували країни ОПЕК, зокрема саудити, які маніпулювали цінами, закриваючи й відкриваючи вентилі. Тепер дедалі частіше провідну роль на ринку відіграють американські фрекінгові фірми, нарощуючи або згортаючи видобуток у відповідь на зміну світових цін. Консалтингова компанія Petromatrix виграла вираз «сланцевий діапазон» для цін у проміжку від \$45 до \$65: коли вони падають нижче, видобуток у США різко скорочується; коли зростають вище – різко збільшується. У такому разі повинна бути тенденція до збереження цін у цих межах.

Що більше у світовій пропозиції чорного золота займає сланцева нафта, то помітнішим буде цей ефект. Управління енергетичної інфраструкції при Міністерстві енергетики США за останні три роки підняло прогноз видобутку нафти в Америці у 2020 році на 3,1 млн барелів за день, до 10,6 млн – еквівалент виробника збільшки з Ірак. Є можливості й помітніше знизити собівартість завдяки консолідації поки що роздробленого фрекінгового бізнесу. Минулого тижня укладено першу велику угоду такого плану після обвалу цін на нафту: у компанії Noble Energy заявили про купівлю за \$2 млрд (виплата акціями) дрібнішого конкурента

Rosetta Resources, який має великі борги. Імовірно, варто чекати інших таких злиттів. Економіст Пол Стівенс із британського Королівського інституту міжнародних справ (Чатемхаус) прогнозує «хвилю міні-злиттів».

Зі збільшенням видобутку в США зростатиме тиск на уряд, щоб той послабив обмеження на експорт нафти-сирцю. Тим часом імпорту у Сполучені Штати різко зменшується й минулого місяця вже впав нижче за китайський. Перспективні сланцеві родовища мають й інші країни: від Аргентини до Росії. Хоча в них і немає американського досвіду, фінансів та юридичної системи, колись вони зможуть почати і розробку цих інструментів, і видобуток нафти у значних обсягах.

Усе це створює некомфортні умови для західних гігантів. Вони звикли керувати величезними довготривалими ризикованими проектами й не відмовилися від звички вдаватися до затратних індивідуальних рішень,

які дуже тішать їхніх інженерів, але не дають спати бухгалтерам. Віцепрезидент IHS Єрджин зазначає, що лише до клапанів у цій галузі налічується 328 нормативних вимог. Порівняйте це зі сланцевими фірмами, чий свердловини невеликі, дешеві й робляться швидко, із застосуванням стандартних взаємозамінних деталей. Утім, нинішній обвал цін зрештою змусить нафтових гігантів постаратися знайти дешевші й гнучкіші методи діяльності. Експерт аналітичного центру Sanford C. Bernstein Освальд Клінт вважає, що найбільші компанії можуть опустити беззбиткову ціну бареля на десятки доларів.

Якщо не вибухне який-небудь масштабний конфлікт, котрий перекриє доступ до частини найбільших світових покладів чорного золота, галузь може розвиватися в напрямку нового нормального стану, коли ціна сирцю коливатиметься навколо позначки \$50. Єдине, що може змусити її вирватися з цього діапазону й повернутися назад, вище за \$100, – це різкий стрибок попиту. Проте в багатому світі зростання економіки вже не залежить від енергоспоживання, і це не факт, що нові ринки будуть такими самими марнотратними стосовно енергії в наступні десятиріччя, як були багаті держави в минулому столітті. Дедалі більша доступність джерел відновлюваної енергії та дешевий газ пропонують щораз привабливіші альтернативи багатому споживачам нафтопродуктів.

У БАГАТОМУ СВІТІ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ ВЖЕ НЕ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ

Аналітик нью-йоркської фірми Wolfe Research Пол Сенкі вважає, що брак інвестицій, викликаний недавнім різким падінням цін на сирець, здатен спровокувати останній сплеск подорожчання нафти. Але опісля, на думку експерта, її «ера» закінчиться. Навіть якщо це виявиться перебільшенням, повернення домінування ОПЕК бачиться дуже далекою перспективою. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Випробовування ТОПОНІМІЄЮ

Автор:
Віктор
Брехуненко

Чи здатні ми сьогодні вповні досягнути, перед яким викликом стоїмо? Намагання українців перетворити енергію, вивільнену Майданом, на реальні суспільні трансформації впираються у

проблему звільнення суспільства від імперського російського спадку.

Тривале перебування України в «дружніх» московських обіймах не змогло зробити незворотними зміни в українській

самоідентичності, проте неабияк викривило світоглядні засади значної частини суспільства: від верхів до низів. На рівні підсвідомості прищеплювався комплекс меншовартості українського й возвеличування російського – така собі психологія стосунків підданого й господаря, обтяжена невтомно декларованою нагорі належністю до європейського світу.

Майдан та чергова російсько-українська війна мало вплинули на потяг бізнесменів за кваски 1990–2000-х заробити капітал на політиці. Звідси небажання влади міняти систему, хоча її збереження означає знищення України. Звідси лояльність більшості зросійщених українців до політичної російськомовності верхів, та й то попри відому аксіому, що всі окупанти нав'язують поневоленим власну мову, а перехід на неї є найпершою ознакою упокоєння перед агресором.

Тож лише подолання малоросійства як гнітючого наслідку колоніального статусу України у складі Російської імперії, байдуже царської чи радянської, зможе змінити правила гри. Ключ і до перемоги у війні, й до здатності реформувати суспільство лежить саме в цій площині. Головні зрушення мають спершу відбутися у свідомості тих, хто обирає владу і хто йде у владу. Їхня інерційність здатна перекреслити будь-які надії на успішне майбутнє.

Нещодавно ухвалений Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» неймовірно запізнився. Понад два десятиліття новітньої незалежності Україна жила серед радянських та царських назв-символів, цілеспрямовано накинутих Москвою і покликаних

РЕСТАВРАЦІЯ МОНАРХІЇ.
Пам'ятника Єкатерині II в Одесі
не торкнеться закон
про декомунізацію

перш за все наочно й повсякчас утілювати ключову російську ідеологему про Україну як про природну й невід'ємну складову Росії.

Українці були приречені жити серед кривих дзеркал. Скрізь стояли пам'ятники тим, хто оголошував Україні війну, упокоював її Голодомором-геноцидом, а українська топоніміка рясніла іменами тих, хто не приховував своєї ворожості до всього українського. Лише на Галичині й почасти на Волині за минулі 20 років відбулося більш-менш системне очищення від топонімічного намулу радянських часів. На інших теренах поодинокі успішні спроби мали незначний ідеологічний ефект.

Навіть виконання указів президентів Леоніда Кравчука, а потім Віктора Ющенка, які передбачали ліквідацію символів тоталітаризму, було успішно провалене. Звісно, за мовчазної згоди ініціаторів цих указів. Це як ніщо інше напрочуд рельєфно відтінює складність процесу вичавлювання з голів політиків, чиновників та й широкого загалу культивованого самоїдства, яке після поновлення Україною незалежності набуло форми загостреного роздвоєння свідомості. «Ленінопад» стався не в серпні 1991 року, як мало бути, а лише у 2014-му на хвилі Революції гідності, виразно демонструючи ступінь ураження мізків російськими радянськими ідеологемами. Знадобилося замалим не чверть століття після проголошення незалежності, щоб навіть налаштованим на докорінні зміни українцям стала зрозуміла нарешті роль топонімічних символів. Колишня відстороненість і поблажливість, схоже, таки поступилися місцем усвідомленню, що неможливо стати успішним без знищення накинutoї радянсько-російської матриці. Але потрібен був ще цілий рік (!) новітньої російсько-української війни й тисячі жертв, щоб «верхи» наважилися перейти ціннісний Рубікон.

ТОПОНІМІКА ЯК ЗБРОЯ

Топоніміка завжди була ідеологічним інструментом. Позначити територію своїми топонімами і змусити інших їх прийняти – це завжди означало засвідчити свою владу й надати легітим-

ності своїм правам на неї. Хоч би як, приміром, намагалася Москва переконати всіх, що сучасна Східна Україна є питомою Новоросією, але первісні назви тамешніх міст і сіл усе спростовують: наприклад, Ямпіль є на Донеччині, Сумщині, Вінниччині, Хмельниччині й Львівщині; а Золочів – на Львівщині та Харківщині, що свідчить про хронологічну й територіальну (із Заходу на Схід) послідовність заселення цих земель.

Жодна з імперій не легковажила топонімікою, а особливо на теренах, де зіптовхувалися з порівняльною в політичному та військовому сенсі потугою, репрезентованою або місцевою людністю, або іншими претендентами. І Російська імперія не виняток. Всюди, де їй вдавалось укоренитися, вона рано чи пізно починала нав'язувати свої політоніми й топоніми, русифікуючи в такий спосіб місцеве життя та розчиняючи його в імперському. Українцям судилося практично всюди на своїй землі побачити маркування Москвою української території топонімами, особливо ж у часи СРСР. Німі свідки

у вигляді радянських назв тисяч вулиць, площ, парків, скверів та сотень населених пунктів є наочним доказом того. Без звільнення від цього спадку годі сподіватися на незворотність так тяжко вистражданих змін. Проблема топоніміки є добрим лакмусовим папірцем, який свідчить про реальну спроможність влади адекватно відповідати на ключові виклики долі. Аж ніяк не менше!

Нерозуміння цієї перевіреної часом істини якраз і є показником внутрішньої неготовності до глибокої модернізації Української держави та демонтажу тієї моделі розвитку, яка викликала в Україні повстання 2004 і 2014 років та нову російсько-українську війну. Ніщо так дорого не коштує суспільству, як роздвоєність свідомості й брак почуття самодостатності. Породжені цими рисами комплекс неповноцінності та орієнтація на чужі зразки унеможливають повноцінний розвиток. Зовні непомітно це удобрює ґрунт для успішного заковтування нав'язаних ззовні (у першу чергу Росією) уявлень про вторинність України і всього українського та приреченість завжди плестись у чужому фарватері.

Топоніміка стоїть першою в ряду чинників, які ставлять суспільство перед вибором: або нація одужує, позбувається меншовартості, починає сама формувати свій порядок денний, пантеон героїв і пам'ятних дат – і тоді з'явиться внутрішній потенціал для потрібних перемін в усіх інших сферах, з економікою включно, або й далі триває життя під символами, які на

Скульптура Грігорія Потьомкіна, одного з «архітекторів» ліквідації Запорозької Січі, височить у Херсоні від 2013 року

**НІЩО ТАК ДОРОГО
НЕ КОШТУЄ СУСПІЛЬСТВУ,
ЯК РОЗДВОЄНІСТЬ
СВІДОМОСТІ Й БРАК ПОЧУТТЯ
САМОДОСТАТНОСТІ**

рівні підсвідомого закладають гальма для життєво потрібних трансформацій.

Цей взаємозв'язок топоніміки й цивілізаційної моделі добре розуміли в Литві, Латвії, Естонії та в поневоленіх Москвою східноєвропейських країнах. Тому на початку 1990-х вони од-

Пофарбовані в синьо-жовте радянські назви міст – яскравий приклад топонімічного компромісу

ним махом позбулися пам'ятників радянським вождям та радянської топоніміки – і ніхто там не бідкався, що спершу треба взятися за економічні реформи. Очищення від ідеологічних пут російського тоталітаризму радянського розливу розглядалося як першочергове завдання, що підготує суспільну свідомість до болючих, але вкрай потрібних перетворень. Що з того вийшло, всі могли спостерігати. Як і те, до чого призвела консервація хвороби в Україні. А бурхлива реакція Москви на цілеспрямовані заходи балтійських урядів щодо дерадянізації простору лише додатково віддзеркалила слухність їхніх зусиль.

І сьогодні більшість українців щодня непомітно для себе отримує свою дозу ідеологічної отрути. Фундамент для російської агресії в Криму й на Донбасі вимостила ностальгія за совком.

Гібридна війна була б принципово неможливою, якби мешканці Донбасу не перебували в чаді радянського світосприйняття.

Повсюдна радянська топоніміка підсвідомо створювала і в Україні, й поза її межами ілюзію тимчасовості Української держави. Нездатність української верхівки раз і назавжди перерізати пуповину утверджувала в середовищі московських еліт переконання, ніби нічого не втрачено і все можна відіграти назад. Адже в такий спосіб українська політична та економічна еліти демонстрували, що ментально вони однією ногою ще стоять на радянському березі. Звідси ж і святкування ювілею комсомолу, і заперечення частиною політикуму Голодомору-геноциду, і продовження практики надання вулицям імен діячів КПУ (мабуть, найбільш кричущий приклад – поява на початку XXI сто-

ліття вулиці Володимира Щербицького в Дніпропетровську!). А чого варті мавпування Партією регіонів російського культу георгіївської стрічки чи спроби законодавчо запровадити вивішування червоного прапора на 9 травня?

РОСІЙСЬКЕ, РАДЯНСЬКЕ, ЗНОВУ РОСІЙСЬКЕ?

Частина сучасних назв міст і містечок по всій Україні, а також вулиць та площ має топонімічних попередників, у той чи інший спосіб накинута українцям у часи царської Російської імперії. А отже, не можна легковажити ймовірністю того, що в частині міст (найперше спадають на думку обласні центри Дніпропетровськ та Кіровоград) місцеві депутати з різних міркувань зажавають повернути старі імперські назви під виглядом відновлення історичної топоніміки. Когось до цього схилить власне малоросійство, а хтось радо реалізує свої глибокі проросійські переконання. І чинник російсько-української війни, який, здавалося, мав би надійно заблокувати подібні сценарії, може спрацювати не скрізь. Не завадив же він депутатам Харківської міської ради 6 серпня 2014 року присвоїти звання почесного громадянина міста сенатору Ради Федерації Росії Александрові Шишкіну, який перед тим голосував за визнання анексії Криму? Отже, суспільству доведеться пройти ще один тест на зрілість.

Сьогодні очевидно, що заклики до відновлення «історичної справедливості» (наразі пер-

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТОПОНІМІКИ І ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЗРОЗУМІЛИ В ПРИБАЛТІЦІ, ДЕ НА ПОЧАТКУ 1990-Х ШВИДКО ПОЗБУЛИСЯ ПАМ'ЯТНИКІВ РАДЯНСЬКИМ ВОЖДЯМ ТА РАДЯНСЬКОЇ ТОПОНІМІКИ

вісних назв) погано приховують відверте бажання новими засобами підтримати старий статус-кво. Умовно кажучи, перейменування, наприклад, Дніпропетровська на Катеринослав чи Кіровограда на Єлисаветград не

тільки збереже руйнівний вплив топоніміки, а й суттєво його посилить. Не для того російські царі й цариці із середини XVIII століття послідовно мітили українську територію своїми топонімами, щоб вони працювали на українську справу! Та й сумновідомий Геббельс наших часів Дмитрій Кісельов не забавився у квітні далекоглядно порадити українцям «перейменувати Дніпропетровськ назад на Катеринослав на честь імператриці Росії, а Кіровоград – на Єлисаветград, також на честь російської імператриці».

Своє приховане бажання повернути російські імперські символи видають ті, хто позірною апелує до начебто рафінованого історичного підходу. Приміром, прибічники повернення назви Єлисаветград переконують, мовляв, російського імперського сліду там немає взагалі (?!), просто фортеця Святої Єлисавети, від якої вони воліють вести відлік історії міста, була так названа росіянами на честь святої. І це при тому, що на гербі Єлисаветграда зображено вензель цариці Єлизавети Петрівни! У квітні естафету «святих» підхопили прибічники Катеринослава, які апелують до святої Катерини.

Хоч би якими аргументами підкріплювалися заклики повернути до життя російські топоніми царських часів, це вкотре поставитиме питання руба: чи дозріли українці до того, щоб покі́нчити з роздвоєністю, чи ми й далі залишаємося із сумною перспективою зійти з історичної арени? У доленосних питаннях – а зміст символів, що нас оточують, безперечно, до таких належить – рішення визначається цивілізаційним вибором. Решта відходить на задвірки. Для України це вибір між поверненням до європейського світу й подальшим перебуванням у московській орбіті. Замінити одні російські топоніми на інші означає засвідчити своє інтелектуальне рабство, втратити будь-яке право на те, щоб залишатися суб'єктом історії. Більше того, це вияв не просто меншовартості й хуторянства, а й відсутності елементарної людської гідності.

Повернення до російської топоніміки царських часів укорі-

нюватиме ще й спотворені уявлення про українське минуле, особливо історію Степової України, де колись була найбільша її концентрація, а тому нині відповідно найбільше радянських назв. Ці спотворені уявлення викривлюють українську етнічну історію в руслі російської імперської концепції, наприклад у руслі міфу про Новоросію. Опрацьована ще в XIX столітті й актуалізована в сучасній Росії, вона трактує Степову Україну як нібито безлюдну територію, заселення й господарський розвиток якої розпочалися лише в другій половині XVIII століття завдяки зусиллям Російської імперії та росіян. А отже, мовляв, й історія більшості населених пунктів починається саме в ті часи. Хоча насправді запорозькі козаки здавна успішно загосподарювали ці терени, а типова практика будівництва Російською імперією фортець та містечок у Степовій Україні передбачала постання їх або на місці запорозьких зимівників, сіл та містечок, або десь поблизу, оскільки козаки вже займали всі оптимальні місця.

Російського
царя
Александра III
«чтять»
на Харківщині

**ЗАМІНИТИ ОДНІ РОСІЙСЬКІ
ІМПЕРСЬКІ ТОПОНІМИ
НА ІНШІ ОЗНАЧАЄ
ВТРАТИТИ БУДЬ-ЯКЕ ПРАВО
ЗАЛИШАТИСЯ СУБ'ЄКТОМ
ІСТОРІЇ**

U.TYZHDEN@UKR.NET
ХОСЬ ЯК ІМНОВЕ
ЗВЕРНУТИСЯ

Гене́за більшості історичних міст Степової зони невіддільна від козацьких поселень. Зокрема, фортецю Олександрівськ заснували біля скупчення запорозьких зимівників, позначених на мапі Олександрівського ретраншементу як «хутори запорозьких козаків». Пізніше ці хутори разом із фортецю трансформувались у місто Олександрівськ, сучасне Запоріжжя. Так само й Херсон виріс із мережі зимівників. Фортеця Святої Єлисавети лише на позір є відправним пунктом історії Кіровограда. Насправді ж закладення фортеці та перетворення її на місто пов'язані з освоєнням краю козаками, бо її постання було б неможливим, якби на цих землях раніше не існувало козацьких зимівників, хуторів та сіл. Фортеця Святої Єлисавети й вижила тільки завдяки їм та пізнішому виникненню поруч нових населених пунктів, більшість яких була заснована знову-таки українцями. Указ Єкатерини II від 14 лютого 1775 року промовисто проголошував Єлисаветградом саме фортецю із сукупністю навколишніх поселень. Так само й опис Катеринославського намісництва, укладений російськими чиновниками в 1784-му, містить дуже характерні рядки щодо Катеринослава: «Катеринослав – знову утворюване місто з містечка, яке називається Новий Кодак і яке лежить на правому

бере́зі Дніпра навпроти гирла річки Самари».

Зрозуміло одне: елементарний глузд, якщо він, звісно, не затьмарений роздвоєнням свідомості, однозначно підказує відкинути з порога найменшу можливість повернення до символів, штучно нав'язаних Російською імперією. Натомість слід узяти на озброєння підхід, який утверджує ідею спадкоємності й веде до гідного ціннісного вибору. ■

Гія Канчелі:

«Для будь-якої музики багато важить її живучість»

Грузинський класик композитор Гія Канчелі, з яким **Тиждень** поспілкувався в рамках концерту в Національній філармонії, приуроченого до 80-річчя маестро та 30-річчя Київського квартету саксофоністів, поділився своїми думками про значення симфонічної музики в ХХІ столітті, роль самоосвіти для композитора, Україну і світ, які відбилися в його творах

У. Т.: Маестро, ви є автором низки симфонічних творів, а також музики до майже 70 кінострічок, зокрема до фільмів Георгія Данелії та вистав Роберта Стура. У чому для вас особисто полягають різниця й специфіка написання симфонічних творів і музики до фільмів та театральних вистав?

– Основна різниця, мабуть, у тому, що музику до кіно та театральних вистав створюю для режисерів, бо вони є авторами ідей, які я втілюю в музиці. Вимушений коритися їхнім побажанням. У музиці, яку пишу для себе, тобто симфонічних та камерних творах, я і режисер, і хореограф, і освітлювач, і драматург.

Обидва – і Роберт Стура, і Георгій Данелія – неймовірно музичні особистості, які за своїми якостями є значно всеохопнішими музикантами, ніж я. Робота з Робертом Стурою – це доволі спокійний процес, не пов'язаний із безперервними вимогами переробляти, переписувати, створювати щось нове. Георгій Данелія, котрий чудово відчуває, який музичний ряд йому потрібен для зображення, всіма методами домагається того ефекту, якого хоче, а не пристає на те, що я пропоную. Доводиться якось підлаштовуватися під його вимоги й побажання. Різниця ще й у тому, що на роботу над музичним рядом

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Фото:
Андрій
Ломакін

до фільмів Данелії я витрачаю значно більше часу, ніж на створення музики до театральних постановок Стура.

У. Т.: Яка роль симфонічної музики у ХХІ столітті?

– Мені здається, що все залежить не від конкретного історич-

ного часу, а від індивідуальності автора. Якщо музика, написана у другій половині ХХ століття або на початку ХХІ століття, має певні риси, не характерні для музики того часу, очевидно, можемо вважати її сучасною. Але, зрештою, мені здається, що для будь-якої музики багато важить її живучість. Під живучістю я маю на увазі цікавість, яку виявляють до тих чи інших творів виконавці. Без цікавості диригентів, солістів, різних колективів музика не існує, лишається просто нотного паперу, який припадає пилом на бібліотечних полицях. Інтерес виконавців дає музичним творам життя, бо вони звучать.

Сьогодні мою музику виконують у багатьох країнах світу різні музичні колективи та солісти. Але ніхто не знає, що буде потім. І я також. Звичайно, дуже

хочу, щоб інтерес не скресав і надалі, але гарантувати цього не можу. Майбутнє може виявитися яким завгодно. Якби я міг зазирнути у прийдешнє, яке настане через 50 років, то визначив би, чи гідна моя музика і чи не марна моя праця упродовж усього життя над написанням музичних творів.

У. Т.: У своїх творах ви використувате цікаві, потужні й часом несподівані поєднання виконавців, зокрема хор і саксофонний квартет, хор і симфонічний оркестр. Поєднання вокалу і духових інструментів у «Нічних молитвах» і «Атао оті» — це своєрідний авторський експеримент?

— Буває по-різному. У деяких випадках це пов'язано з пропозиціями, які отримую. Припустімо, «Атао оті» створено для швейцарського квартету саксофоністів. Саме вони запропонували мені написати твір для змішаного хору й квартету саксофонів. Тобто тут ідея такого складу виконавців була не моя. Або, скажімо, є в мене твір для хору, соліста й великого симфонічного оркестру, який називається «Styx». То була пропозиція з Голландії, від фестивалю Gaudeamus. Спочатку думали, що це має бути річ, написана для хору з оркестром. Я запропонував додати до такого складу виконавців соліста. Ним був Юрій Башмет. Або візьмімо «Dixi», створений для оркестру Баварського радіо, художнім керівником якого був диригент Маріс Янсонс. Це він запропонував написати твір для симфонічного оркестру й хору. Не завжди я буваю ініціатором таких виконавських складів, так само як не завжди сам називаю свої роботи. Зазвичай їхні назви є доволі умовними. Інколи коротка, влучна назва, як-от «Dixi», з'являється ще до того, як починаю працювати, а буває й так, що її доводиться шукати, коли вже завершив написання.

У. Т.: «Атао оті», твір для квартету саксофонів і змішаного хору, прем'єра якого на українській сцені відбулася під час концерту з на-

годи святкування вашого 80-річчя, присвячений безглуздості війни. Чи вплинула на його створення російська агресія проти Грузії?

— «Атао оті» («Війна — безумство») — це назва однієї з поезій геніального грузинського поета Важі Пшавели. Війна ні до чого не приводить, вона марна. Твір справді написаний уже після 2008 року, і мої враження від війни в Грузії вплинули на нього. Все між собою пов'язане, бо те, що відбувається навколо, не лише в мене на батьківщині, а загалом у світі, відображається у творчості. На превеликий жаль, війни не припиняються, вони є явищем перманентним. З одного боку, я ніколи не намагаюся відтворити у своїй музиці те, що діється навколо, а з другого — підсвідомо цього не уникнути, адже воно впливає на мене, мої психіку, мислення і ставлення до того, що відбувається.

Абсолютно впевнений: те, що зараз відбувається в Україні, відбулося в музичних творах, які я написав торік і цьогогоріч. Мене дуже хвилюють ці події. Я прихильник російських мови та культури, багато виконань і виконавців моїх творів пов'язані з Росією і відбулися там, а потім раптом вона перетворюється на абсолютно незрозуміле для мене явище. Це пов'язано не з російськими народом, культурою, а з однією випадковою людиною, яка була середньої руки катєбешником і такою лишилася навіть на посаді президента величезної країни. Чи це впливає на мене? Звичайно. Принаймні тому перестав їздити до Росії, яку люблю. Там виконують мої твори, мене запрошують до різних міст, але я тимчасово відмовився від поїздок до РФ. Багато моїх тамтешніх друзів і колег увійшли до найближчого альянсу з цим посереднім катєбешником, прізвище якого мені навіть не хочеться вимовляти. Єдиний російський телеканал, який дивлюся, — це «Дождь», речту вже давно перестав переглядати. Не можу терпіти цю геббельсівську пропаганду. Політика Путіна спрямована тільки на те, щоб продовжити його перебування при владі. Оскільки цього року мені виповнюється 80, я не знаю, чи доживу до того

БІОГРАФІЧНА НОТА

Гія Канцелі — видатний грузинський композитор. Випускник Тбіліської консерваторії. З 1971 року — завідувач музичною частиною Тбіліського театру імені Шота Руставелі. З 1991-го живе в Західній Європі: спочатку в Берліні, де одержав стипендію Німецької академії мистецтв, а з 1995-го — на запрошення Фламандського Королівського симфонічного оркестру в Антверпені. Його симфонічний доробок налічує сім симфоній та низку менших музичних творів, зокрема «Музика для живих», «Styx», «Маленька Данеліада», «Коліска сонця» тощо. Автор музики до 70 кінострічок, зокрема фільмів режисера Георгія Данелії «Міміно», «Кіндза-дза», «Не журись» та постановок спектаклів під орудою Роберта Стуруа. Лауреат премії «Ніка» за найкращу музику до кінофільму, премії Вольфа та низки інших

часу, коли все повернеться на свої місця.

У. Т.: Ваші музичні твори виконують у всьому світі. Яке місце в цій географії посідає Україна?

— 48 років тому Роберт Стуруа і я разом із дружинами вирушили у весільну подорож, яка почалася саме з української столиці й продовжилася в Одесі. Саме тоді вперше відвідав Київ. Тут живуть люди, з якими минало моє життя і які духовно близькі мені. Це Валентин Сильвестров, Роман Кофман, Роман Балаян. Крім того, у мене тут дуже часто відбувалися концерти, я приїжджав сюди на всі виконання своїх творів. Зрештою, останнім часом мою музику частіше грають у Києві, ніж у Тбілісі. Я дуже вдячний тим небайдужим до мистецтва людям, за сприяння яких відбувається концерт до 80-річчя. Не скажу, що в грузинській столиці мої твори не виконують, але серйозна симфонічна музика, про що я говорю з цілковитою впевненістю, частіше звучить у латвійській Ризі, в українському Києві, ніж на моїй батьківщині.

У. Т.: Для багатьох композиторів джерелом натхнення і матеріалу для творчого опрацювання був народний мелос. Чи зверталися ви до грузинського музичного фольклору, коли створювали музику до художніх кінострічок про Грузію, таких як «Міміно», «Коли зацвітає мигдаль», «Старі зурначі»?

— Грузинська народна музика, грузинське народне багатоголосся — унікальне явище на нашій планеті. Завжди думав, що це багатоголосся було створене не народом, а якимись геніальними анонімами. Тому вважаю його авторською музикою і намагаюся не користуватися тим, що написали згадані геніальні аноніми. Разом із тим мені дуже приємно, якщо хтось, коли слухає, припустімо, мою симфонічну музику, знаходить щось спільне з грузинським фольклором. Але я ніколи не користуюся цитатами і фразами, які належать отим анонімам, про яких ішлося вище. Мої почуття до грузинського фольклору — це почуття преклоніння перед ним і водночас бажання самому наблизитися до його духу, а не до конкретних інтонацій чи мотивів. ■

Гіроакі Куромія: «Конфлікт на Донбас принесла Росія»

Спілкувався
Денис Казанський

Японський учений Гіроакі Куромія, автор одного з найгрунтовніших досліджень історії Донбасу, книжки «Свобода і терор у Донбасі», у своєму інтерв'ю **Тижню** розповів, чому обрав Донбас об'єктом своїх досліджень та кого вважає винним у нинішній війні.

У. Т.: Чому ви звернули увагу на Донбас? Як ви взагалі про нього дізналися?

— Дивно, так? Не знаю, чому, коли я працював над докторською дисертацією, яка присвячена сталінській індустріалізації та першій п'ятирічці, помітив, що саме Донбас завжди викликав багато різних питань і проблем. Мені стало цікаво, чому цей регіон був таким особливим у СРСР. І я вирішив написати дослідження.

У. Т.: Звідки ви так добре знаєте російську мову?

— Я вчив її в Токіо, коли був студентом. Багато разів бував у Донецькій області. Вперше ще в жовтні 1989-го. Дуже давно! 26 років тому. Ще за радянської влади.

У. Т.: Як ви збирали матеріал для книжки?

— Спочатку було дуже важко. Мене допустили до держархіву, але найцікавіші матеріали були недоступні. Тільки після розпаду СРСР зміг потрапити до партархіву. Я там бував і в Донецьку, і в Луганську. А вже на початку 1990-х мене допустили в архіви СБУ. І це дуже допомогло. Боюся, що зараз ті архіви вже втрачені. Мені сказали, що вони вже вивезені до Росії.

У. Т.: Ви і далі стежите за подіями на Донбасі?

— Так, звичайно, мені цікаво. Хоча в мене зараз інші теми для

ФОТО: СЕПІАНА КОТЛІЙ

**БІОГРАФІЧНА
НОТА**
Гіроакі Куромія — американський історик японського походження. Закінчив Токійський університет. У 1985–1990 роках науковий співробітник Королівського коледжу (Кембридж, Велика Британія). Із 1990-го — професор Університету Індіани (США). Спеціалізується на історії СРСР. Автор монографії «Свобода і терор у Донбасі»

дослідження. Я не пишу весь час книжки про Донбас. Але читаю про цей регіон завжди.

У. Т.: На вашу думку, які історичні причини війни на Донбасі?

— Історичні причини існують. На Донбасі завжди воювали проти центральної влади. Вони не довіряли зовнішній владі, хотіли зберегти свого роду свободу, автономію. Моя книжка тому й називається «Свобода і терор» — це дуже донецькі поняття, хоча вони протилежні за значенням. Після розпаду СРСР Донбас став частиною незалежної України. Мені здається, що тамтешнє населення мріяло про своє майбутнє у її складі. Але в справі України стала втручатися Росія. Вона ніби запропонувала жителям Донбасу певну політичну альтернативу, якої раніше не було. Це створило зовсім іншу картину політичного життя, багато людей переорієнтувалося на РФ, вбачаючи в ній порятунк від злиднів. Росія, звичайно, винна в тому, що трапилося.

У. Т.: Ви писали у своїй книжці, що колись існував конфлікт між українським населенням на Донбасі, селянами та приїжджими робітниками з Росії. Ви не думаете, що зараз продовжується конфлікт?

— Ні. Звичайно, конфлікти були, сварки були, але не тільки на Донбасі. Були і в Києві. Київ до революції взагалі був центром російського націоналізму, «Чорної сотні». Але все змінилося. І давні конфлікти не мають стосунку до сьогодишньої реальності. Я думаю, там не стоїть мовне питання, це конфлікт, принесений ззовні, з Росії. Це не означає, що Донбас не був незадоволений. Але не думаю, що люди мріяли про війну.

У. Т.: Коли ви писали книжку, вона, напевно, привернула увагу вузького кола осіб, оскільки Донбас нікого не цікавив. Але тепер, коли там йде війна, про яку знає весь світ, чи є сплеск інтересу до вашої книжки?

— Не знаю. Англійське видання ще можна купити, але український варіант, на жаль, недоступний. Мені сказали, що наступного року можуть перевидати. Але це справа видавництва.

У. Т.: Ви підтримуєте зв'язок із видавництвом?

— Ні, я не маю ніякого зв'язку з ним. У 2001 році, коли мою книжку видавали, я сказав: економіка України в поганому стані, дайте право на переклад безкоштовно. Й американське видавництво безплатно дозволило українському видавництву друкувати мої праці. Думаю, річ не в авторському праві.

У. Т.: Ви ще займаєтеся проблемами України?

— Так, я і далі вивчаю історію України. Написав книжку «Голоси розстріляних» про великий терор в Україні. Вона була перекладена польською мовою, але чомусь не була перекладена українською. Ще я написав про тих, хто був засуджений за антирадянську діяльність у 1952 році, за релігійні переконання. Це книжка про адвентистів із Білої Церкви. Мене цікавить сталінський період. Україна — дуже цікава країна. І значно відкритіша, ніж Росія. У вас набагато легше працювати. ■

30 | 05 | 2015

18:00

**«Значення Майдану
для європейців»**

Модерує Тарас Возняк

Книгарня «Є»

Львів, просп. Свободи, 7

02 | 06 | 2015

18:00

**«Путінська Росія:
неототалітаризм?»**

Модерує Тетяна Огаркова

Книгарня «Є»

Київ, вул. Лисенка, 3

Книгарня «Є» та журнал «Український тиждень»
запрошують на лекції французького філософа Філіппа де
Лара у Львові та Києві

Наш гість – Філіпп де Лара

Професор Університету Париж II (Університету Пантеон-Ассас;
філософія та політичні науки). Досліджує питання антропології
тоталітаризму, історії тоталітарних режимів.

Путінська ідеологія є досить цікавим поєднанням радянських
переконань та консервативної політики, що підживлюється
ідеологічним запереченням реальності й антизахідницьким
ресентиментом.

Як узгоджуються такі елементи між собою?

Чи можна цей режим назвати неототалітарним?

Які матимемо практичні наслідки?

Програшний матч на полі супротивника

Автор:
Лесь Терен

Хіт-парад кримського театру абсурду цього тижня відкривається незвичним і нежданим учасником. Мені не дуже приємно оголошувати його вихід на арену, бо в цій ролі, на жаль, виступає Верховна Рада України. Поза сумнівом, навіть найтяжчі вади нашого неопереного парламентаризму не йдуть у порівняння з монструозністю окупаційного режиму. Але хто ж винний, якщо вітчизняним парламентаріям закортіло виступити в завідомо програшному жанрі не підкріплених реальною силою політичних декларацій...

14 травня наші народні депутати 240 голосами присвоїли сімферопольському аеропорту ім'я дівчи Героя Радянського Союзу, військового льотчика Амет-Хана Султана (1920–1971). Це рішення стало завершенням дискусії, що має певну історію. Представники кримськотатарської громадськості вже кілька років наполегливо переконували Київ присвоїти ім'я Султана головному повітряному порту Криму. Метою цього не в останню чергу було те, що біографія героїчного льотчика, народженого в Алушці в сім'ї дагестанця та кримської татарки, є наочним запереченням сталінських витівок про поголовну колаборацію кримців із нацистами під час Вітчизняної війни. Київ, своєю чергою, ті прохання виконувати не квапився. І причиною цього були не лише «антитатарські перестороги» колишніх керманичів держави. Питання про перейменування аеропорту від самого початку мало дискусійний характер, адже, по-перше, на честь Амет-Хана Султана ще в радянські часи було названо аеропорт дагестанської столиці Махачкалі, а по-друге, в історії кримських татар є багато й інших видатних персон окрім діячів комуністичної доби. Так чи інакше, а ця дискусію нині завершено рішенням, яке ухвалила Верховна Рада. Воно могло б стати для багатьох приємною новиною, якби не важливий нюанс: ні ВР, ні Україна загалом зараз не контролює аеропорт, над котрим сьогодні густо рояться виключно російські літаки. Через що запізниле рішення позбавлене жодних практичних наслідків.

Певно, ідея декларативних перейменувань у недосяжному Криму здалася комусь із наших політиків легким засобом політичного піару. Вже оголошено про намір заочно запровадити на півострові закон про декомунізацію, «замінивши» навантажені радянською ідеологією назви кримських міст і сіл. Уже лунала пропозиція заочно скасувати всі сталінські повоєнні перейменування, що позбавили Крим його багатомовної історичної топоніміки. Як і рішення щодо аеропорту, за інших умов усе

це видавалося б відновленням справедливості та здійсненням давньої мрії багатьох патріотів України в Криму. Але, доки окупація триває, такі суто декларативні рішення бачаться звідси, з-за залізної завіси, пустою імітацією діяльності. Бо, звісно ж, легше й безпечніше здалеку перейменовувати на папері аеропорти та населені пункти, ніж шукати та робити реальні кроки для визволення окупованого краю...

Невиважений, поспішний крок наших політиків викликав веселе вищання у кримських політичних джунглях. Місцеві майстри пропаганди радо зустріли вихід української команди на незвичний для неї ринг політичного пустодзвонства. Кримські «міністри» й «депутати» змагалися в дотепності, глузливо радячи Києву з таким самим успіхом заочно присвоїти ім'я Бандери нью-йоркському аеропорту імені Кеннеді, заочно назвати вашингтонський майдан на честь кримськотатарського комуніста Безазієва, заочно перейменовувати міста в Центральній Африці та Південній Америці... Спостерігати за цим «побиттям немовлят» було боляче. Не треба було нашим пхатися до царини беззмстовних декларацій. Хай би краще справою наближали час, коли такі перейменування справді стануть можливими.

На тлі цих сумних вражень навіть не дуже повеселила решта власне кримських сміхотворних новин, як-от запровадження в Севастополі «гурмантурів» до України. Спритний підприємець пропонує послуги з доставки севастопольців на материк для одноденного продуктового шопінгу. «Покупаем колбасу, масло, сыр, сладости, рыбу. Приятного аппетита Вам и Вашим близким. Мы за здоровое и вкусное питание!» – закликає організатор своїх потенційних клієнтів у місті, більша частина якого щиро ненавидить усе українське (за винятком, що правда, українських харчів, українських цін, української води, української електроенергії, українських закордонних паспортів, що дають можливість їздити світом, та української доброзичливості, що дозволяє вільно користуватися усім цим).

Не до усмішок було й потенційній аудиторії іншої магазинної акції: у сімферопольському гіпермаркеті «Меганом» якийсь юнак намагався організувати флешмоб, запрошуючи суботніх відвідувачів у визначену годину просто завмерти на півхвилини з усмішкою на обличчі. Акцію підтримала, схоже, лише купка друзів мрійливого диaka. На тлі суворих охоронців і похмурих покупців, заклопотаних пошуком потрібних товарів поміж украї обмеженого міжнародними санкціями асортименту, півтора десятка живих усміхнених статуй видавалися пришельцями з якогось іншого, вже призабутого світу. ■

Як «ДНР» «казаков» ловила

Автор:
Станіслав
Васін

Обстановка в Донецьку останнім часом стала напруженою і без усієї цієї нашумілої епопеї з боями між «республіканською гвардією» та «казачеством». Артилерійська канонада практично не вщухає, традиційно зачіпаючи території, прилеглі до аеропорту, а також більш заглиблені в центр міста частини Київського району. Крім того, як у Макіївці, так і в Донецьку щодня можна почути стрілянину великокаліберних кулеметів, що посилюється зазвичай до глибокої ночі. Керівництво «ДНР» пояснює все це наявністю на території «республіки» диверсійно-розвідувальних груп ВСУ, які нібито активізувались останніми днями, маючи на меті встановити «радіомаячки».

Під цим соусом у Макіївці днями був оточений цілий житловий будинок, де нібито засіла «група супротивника» – українські диверсанти. Слід сказати, що в самому місті також щодня працюють і важка артилерія, і міномети в напрямку Червоногвардійського району та околиць Київського й Калінінського районів Донецька, а частота ударів зазвичай збільшується до ночі. На цьому тлі активно діє і пропагандистська машина, щодня вселяючи місцевим жителям думку про те, що війна не тільки неминуча, а й бажана для них-таки.

Тому в найпопулярніших сепаратистських мережах викладають повідомлення від нібито самих донецчан, де яка-небудь «мати ополчення» слізно закликає дати відсіч «окупантам»: «Дороге наше командування! А чи не час начхати на не дотримуваний ніким догівір і гримнути вже з усіх гармат?! Скільки можна платити за рахунками кров'ю мирних жителів? Скільки ще смертей потрібно? Уже рік ми щомісяця чекаємо наступу. Коли нарешті настане та чудова мить, про яку думають усі?».

І всю цю ситуацію минулого тижня розбавили бої з місцевим «казачеством», що стали вже звичними для донецьких вулиць. Процес «роззброєння», як його люблять називати місцеве «республіканське» керівництво, почався із блокування «казачьей» бази вглибині Будьонівського району, куди «гвардійці» підігнали один БТР та частини «Оплота» й «Востока». Після нетривалої стрілянини та переговорів утрюповання вдалося успішно блокувати й роззброїти. Але вже того самого вечора постріли залунали в районі медичного університету, на мосту через Кальміус, де, за неофіційними даними, було поранено місцеву мешканку.

Однак найбільш сумновідомим став епізод із готелем «Прага» в самому центрі Донецька. За наказом Захарченка всі «казацькі» підрозділи мали бути роззброєні, їх члени затримані й відправлені в камери СІЗО. Своєю чергою, «казаків» забарикадувалися в готелі, за деякими даними, навіть замінувавши його. Приле-

глі вулиці були оточені й перекриті бойовиками «республіканської гвардії» та «Оплота», а на дахах найближчих будівель позаягали снайпери.

Для більшої переконливості «ДНР» виставила танк. Зрештою все це закінчилося втратою кількох осіб у «республіканців», а залишки «казацьких» підрозділів були знешкоджені й передані до «слідчих органів». На конференції, яку він провів буквально через день після всіх цих подій, «глава республіки» оголосив своїх учорашніх товаришів по зброї «бандитами, мародерами і гвалтівниками», які, за його словами, абсолютно заслужено зазнали й зазнаватимуть надалі покарання за свій «беспридел» на донецьких вулицях. «У Донецькій народній республіці відбулася масштабна операція з виявлення мародерів та викрадачів людей. Загалом за підсумками операції було затримано 200 осіб, порушено 17 кримінальних справ», – заявив Захарченко.

Варто сказати, що такі внутрішні суперечності між різними «республіканськими» угрупованнями були спільною рисою «ДНР-ЛНР» ще торік восени, а нині вони більш властиві «Луганській народній республіці». Згадаймо нещодавно квітневу зачистку «казаков» в Антрациті, а також бригаду «Призрак», яку фактично силоміць змусили влитися в спеціальні «офіційні» підрозділи армії «ЛНР».

Що ж до «ДНР», то такі радикальні розбіжності між «казачеством» і регулярними частинами під юрисдикцією її «МО» почали окреслюватися ще наприкінці квітня, коли мені став відомий один із епізодів блокування «казаками» бригади «ДНР» на межі Донецької та Луганської областей. У ній служив мій знайомий, котрий розповів буквально так: «Стояв уночі в караулі. Вирішив вийти покурити на вулицю, щойно відчинив двері – у груди дуло автомата. Навпроти чоловік із «Весілля в Малинівці» – в папасі, якийсь тільняшці, перетягнутій двома ремнями. За ним ще осіб 15, в одного кулемет. Я тільки й устиг крикнути «пацани!», як тут-таки відчув удар у грудну клітку. Усе це коділо вдиратися в нашу частину, роззброює нас, нібито діючи за наказом Захарченка, хоча ми на відміну від цих ряджених цілком офіційна структура, віджимає розвантажувальні жилети, мобільні телефони і благополучно збирається йти. Але, слава Богу, до нас уже нагодилося підкріплення: хлопців було із 40. Тут уже ми самі їх оточили. Загалом командири щось там перетерли між собою, нам повернули частину речей та розвантажок (мою, до речі, не віддали), і так усі ці «казачки» й пішли. Але я тій «папасі» наостанок так і сказав, що земля крутла – ще зустрінемося».

Внутрішні суперечності між «республіканською гвардією» і «казачеством» у «ДНР» назрівали вже давно, і викликані вони, з одного боку, необхідністю встановити чітку вертикаль військової диктатури для Захарченка та його найближчого оточення, коли не буде ані найменшого натяку на непокору, а з другого – об'єктивним чином – поведінкою «казаков», які справді займалися рекетом не тільки серед місцевого населення, а й серед менш численних частин самої «ДНР». ■

«Россія сєводня»: рецепт вживання

Автор:
Юрій
Барабаш

Ще рік тому мене запитували, як краще пояснити знайомим росіянам події в Україні. Мовляв, ну ти ж із Росії, то як ти все це тлумачиш своїм старим друзям? А я щоразу відповідав: нікому нічого пояснювати не треба, бо хто має очі, той побачить, а хто ні, тому, значить, і не хочеться. Згодом, ті, хто запитував, все збагнули й перестали займатися самообманом, нібито там комусь щось можна пояснити.

Та невдовзі в українців з'явилася нова забавка – намагання зрозуміти цих незрозумілих росіян, які дивляться «Первый канал» і чомусь усьому вірять, читають «РИА Новости» і – о Боже! – так само вірять. Деякі згадували жартома про «умом Росцію не понять», але все одно «понять» її вперто намагалися. Борсалися в потоці нелогічних тез та беззмислових речень, пробуючи знайти бодай крихту логіки.

Як давній «шанувальник» різноманітних «руско-мірівських» ресурсів, я так само важко продираюся крізь усю цю сусідську писанину, і не лише на загальноновідомих «ріановостях», а й на більш вишуканих ресурсах на кшталт ruskline.ru, де зібралися найзапекліші поборники російського народництва і православ'я. Або ресурсів українських земляцтв у Росії, які ще в мирні часи давали фору нашим рідним українським ватникам...

Коли ще на початку війни одна колега застукала мене за переглядом сайту «Русская весна», то ледь не побила. Потім, зрозумівши, що я вивчаю такі ресурси виключно з інтересу до північної фауни, заохала, мовляв, «ну як ти можеш це читати? Воно ж на голову не налазить!». І справді, щоб спокійно, з гумором сприймати це, треба мати певну підготовку.

Наприклад, 20 лютого 2014-го портал pravmir.ru опублікував такі слова митрополита Переяслав-Хмельницького і Вишневецького Олександра: «Не могу безучастно смотреть на костер, в котором горит, как при новом Батыевом нашествии, Киев. Люди без лиц, как средневековые призраки, приводят в ужас цветущую некогда столицу». Справді, щоб у ті дні можна було спокійно сприйняти ці слова, потрібні були або залізни нерви, або усвідомлення, що такі тексти не потребують розуміння. «Середньовічні привиди» з уст православного священика – це навіть не абсурд, а просто порожній звук, це все набір нелогічних, але милозвучних, красивих символів, які повинні витворити в головах читачів страшний і малозрозумілий образ.

Однак на тлі інших pravmir.ru бачиться доволі поміркованим ресурсом. Його сусід, сайт ruskline.ru, «Русская народная линия» – це вже потужніша зброя виробників «духовних скреп». Тут уже складніше вибрати конкретні цитати, бо просто очі розбігаються. Простіше навести заголовки, які випадають на пошук «Україна»: «Украина – преступный

проект Ленина», «Украина – один из каловых камней нацизма в европейском кишечнике», «На колени, Украина!», «Чужие. Украинский сиквел». Виникає бажання прочитати тексти? У мене страхітливий! Хоча б для розваги, щоб знайти ще абсурдніші фрази, ще трешевіші образи. Наприклад: «Украинские наци уже забили места в яслях и детсадах, пеленая и наряжая в вышиванки с нацистской символикой молокососов и только-только начавшую ходить и лепетать малышню».

Але обидва згадані сайти загальноросійські. Інша річ – регіональні, орієнтовані на вужче коло читачів. Наприклад, уже згадані електронні медіа земляцтв, як-от maloros.org – веб-ресурс «української» спільноти Санкт-Петербурга. Тут уже навіть заголовки можна не читати – достатньо самої назви, але все-таки: «Россия при Владимире Путине уже побила США. Все возрастающее число европейцев больше доверяет России, чем США». Таке пишуть «наші співвітчизники» в РФ. Бажаєте поспілкуватися з ними?

Іноді справді важко стримати обурення абсурдністю текстів, тез і речень. Проте така реакція дуже небезпечна, бо, прийнявши погляд «опонента», дуже легко втратити зв'язок із реальністю, зануритись у таке саме беззмислове плетіння слів. Щоб уникнути цього, треба подеколи щипати себе, нагадувати собі, що існуєш у дійсності, а твій «опонент» (якщо він не бот, звісно) – у паралельній реальності, тому діалог вийде як із кривим дзеркалом.

Коли читаєш тексти російських «аналітиків», може скластися враження, ніби все це серйозно: автори вживають якісь складні терміни, публікуються на «поважних», за місцевими мірками, сайтах, мають по кілька десятків тисяч переглядів, а це щось та важить... Але насправді їхнє значення не більше,

ніж звук мишки, якою ви клацаєте по цих посиленнях. Усі тексти – від найпровінційнішого ресурсу до головного пропагандистського рупора – це виключно внутрішній продукт, тому він і недосяжний розумінню людини, яка перебуває поза зоною ураження «Первого канала». Це виключно віртуальна розмова росіян із росіянами, це не діалог, а вкидання в інформаційний простір окремих, іноді геть божевільних тез виключно з метою спонукати читачів до несвідомого обговорення та банального «заглушення ефіру». Тому нам, у нашій часом теж дивній, але живій і логічній реальності, варто нагадувати собі, що північні сусіди, хай навіть і розмовляють доволі подібною мовою та оперують подібними фразами, але здебільшого вкладають у них геть інші значення – досяжні розумінню лише їм, зануреним у власні комплекси і проблеми мешканцям віддалених від світу земель. ■

**В УКРАЇНЦІВ З'ЯВИЛАСЬ
НОВА ЗАБАВКА –
НАМАГАННЯ ЗРОЗУМІТИ
ЦИХ НЕЗРОЗУМІЛИХ
РОСІЯН, ЯКІ ДИВЛЯТЬСЯ
«ПЕРВЫЙ КАНАЛ»**

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)
САЙТ МЕНЮ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42
вул. Льва Толстого, 1 тел.: (044) 383-61-49

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валога, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2 тел. (094) 928-31-44

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

АРТЕК - БУКОВЕЛЬ

дитячий спортивно-оздоровчий табір

Найкраще оздоровлення та відпочинок для вашої дитини

+38 0342 595 546

WWW.BUKOVEL.COM